

SULANE

TALLINNA KAARLI KOGUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.

/2Ko 3:6 järgi/

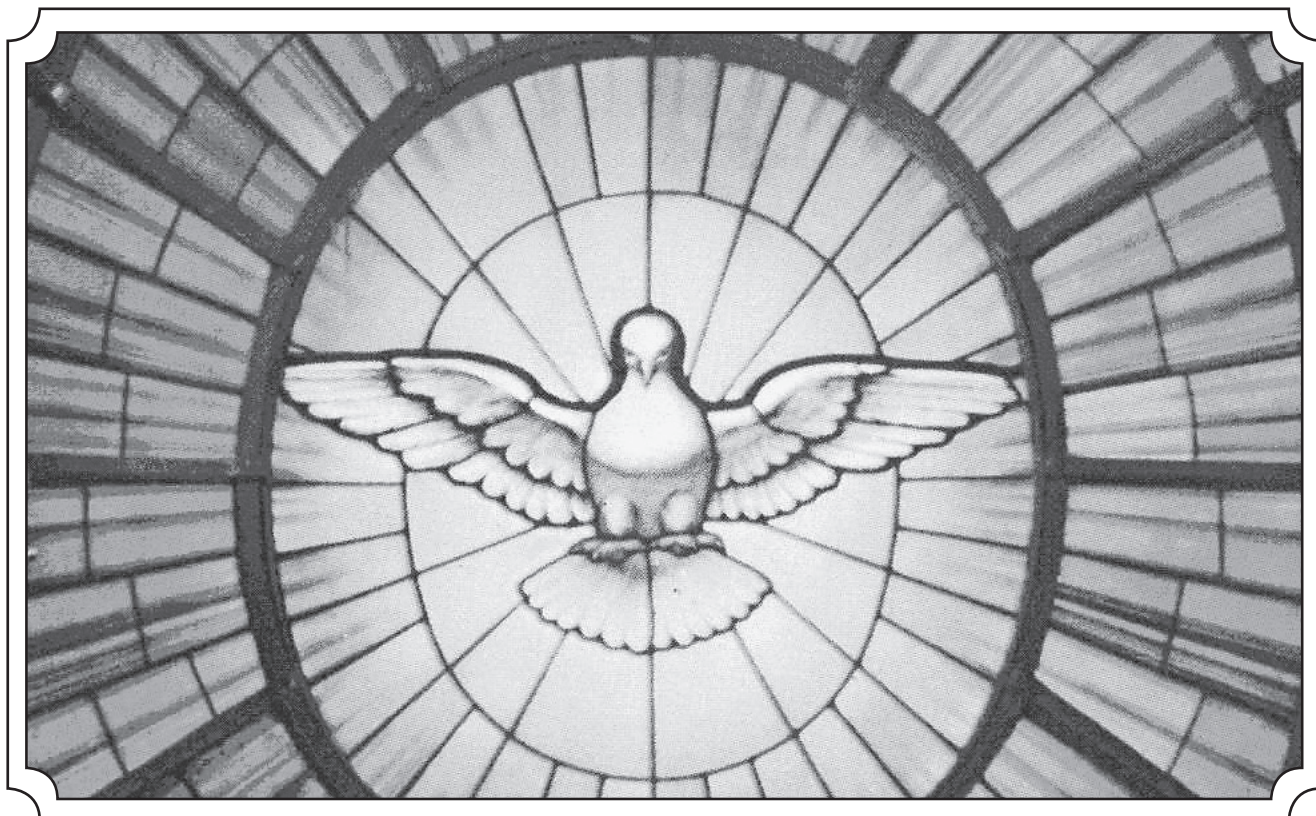
Maara Vindi illustatsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Nelipühaks	Jaak Aus
3	Arm armu peale	Maara Vint
4	<i>Rhetor, Poeta et Theologus: jutlustamisest Lutheri ja tema invocavit'i-jutluste näitel</i>	Urmas Petti
9	Hippolytus Roomast	Ain P. Leetma
12	Kristlane ja äng	Urve Sagur
15	Koguduse töötegija. Küll homme päev mureseb ise enese eest! Intervjuu Tiit Zeigeriga	Küll Saard
18	Muusikatöö. Kaarli koguduse staažikaim muusikakollektiiv – segakoor – 60	Virve-Aino Nuka
20	Muusikatöö. Mitmekülgsest andekas Lea Gabral	Ene Pilliroog
23	Lastetöö. Suure nädala sündmustest	Mari-Ann Oviir
24	Reisikiri. Pühalt Maalt toodud mõtteid	Salme Rannu

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus
 Toompuiestee 4, Tallinn 10142
 Telefon 619 9100, faks 631 1363
 e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee
 kodulehekül: www.kaarlikogudus.eu

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;
 tiraaž 500; ilmub kaks korda aastas
 Trükikoda: SYS Print
 Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson
 Küljendus: Külli Saard
 Arvelduskontod: 10022004706006 Ühispank
 221011214295 Hansapank

Juhtkiri

„Mu hinge sisse tule, oh Looja Püha Vaim! Uut elu tõid Sa mulle, kui ilmale ma sain. Oh rõõmustaja Sa, kes tulid Isast, Pojast sealt õndsas taeva kojast. Sind kiidan rõõmuga!“ Need 17. saj Paul Gerhardti kirjutatud ja 19. saj Carl Eduard Malmi eesti keelde tõlgitud sõnad leiame lauluraamatust (laul 129) laulmiseks nelipühadel, ajal, mil meenutame Jumala Püha Vaimu väljavalamist inimeste peale ja tähistame seega kogu kristliku kiriku sündimist.

Pühas Vaimus on Kristus alati oma Kiriku keskel, Tema on läkitatud meile aitajaks, kaitsjaks ja

lohutajaks, Tema kaudu kuulume me kokku ja oleme osaduses kõigi maailma kristlastega.

Kuna Sulase järjekordne number ilmubki nelipühaks, on jutlus koguduse abiõpetajalt Jaak Ausilt kantud just selle päeva sündmustest. Lugeda saab veel Tartu Jaani koguduse õpetaja Urmas Petti käesoleva aasta Vaimulike konverentsil peetud ettekannet jutlustamisest Martin Lutheri näitel ning Isa Ain Peetrus jätkab kirikuisade käsitlemist püha Hippolytusega. Maara Vint mõtiskleb Jumala armu üle ja Urve Sagur käsitleb kristlase seost ängiga.

Mari-Ann Oviiri kajastab Suure nädala sündmusi koguduse ühistes tegevustes ja Salme Rannu kirjutab mõtetest, mis tekkisid reisil Iisraeli.

Lisaks saame lähemalt tutvuda kahe meie koguduse juures aktiivselt tegutseva inimesega – meie koguduse nõukogu liikme Tiit Zeigeri ning muusiku ja helilooja Lea Gabraliga. Lugeda saab ka koguduse segakoori 60. sünnipäeva tähistamisest.

Lahket lugemist!

Sulase toimetis

Jutlus nelipühaks

Kui nelipühapäev kätte jõudis, olid nad kõik koos ühes paigas. Ja äkitselt tuli taevast kohin, otsekui tugev tuul oleks puhunud, ja täitis kogu koja, kus nad istusid. Ja nad nägid otsekui hargnevaid tulekeeli, mis laskusid iga üksiku peale nende seas. Ja nad kõik täideti Püha Vaimuga ning hakkasid rääkima teisi keeli, nõnda nagu Vaim neile andis rääkida. Jeruusalemmas oli aga elamas juute, vagasid mehi kõigi rahvaste keskel, kes on taeva all. Kui nüüd see hääl kostis, tuli kokku nende kogukond, ja kõiki valdas hämmastus, sest igaüks kuulis räägitavat oma murret. Nad jahmusid ja panid imeks, öeldes: “Ennäe, eks need kõik, kes räägivad, ole galilealased? Kuidas siis meist igaüks kuuleb oma sünnimaa murret? Meie, partlased ja meedlased ja eelamlased ja kes me elame Mesopotaamia-, Juuda- ja Kappadookiamaal, Pontoses ja Aasias, Früügias ja Pamfüülias, Egiptuses ja Liibüa maades Kürene pool, ja siia elama asunud roomlased, juudid ja nende usku pöördunud kreetlased ja araablased – kuidas me kuuleme räägitavat meie endi keeles Jumala suuri asju?” Nad kõik olid jahmunud ja kahevahel ning ütlesid üksteisele: “Mis see küll peab olema?” Mõned aga ütlesid pilgates: “Nad on täis magusat veini!” / Ap 2:1-13/

Nelipüha on alguse saanud Iisraeli rahva kalendrist. Juudid pida-

sid paasapühi, millega meenutati Egiptuse orjapõlvest vabanemist. Nelipüha oli seotud saagikoristuspühaga ja hiljem ka pühaga, mil meenutati seda, kuidas Jumal andis rahvale kümme käsku. Nelipüha aeg oli 50 päeva pärast paasapüha, sest niikaua kestis rännak Punase mere äärest Siinai mäe jalamile, kus rahvas sai kümme käsku.

Jeesus läks 40 päeva pärast ülestõusmist taevasse. Apostlite tegude raamatus kirjutatakse: ”Kui siis Jeesus viibis koos nendega, keelas ta neil Jeruusalemmast lahkuda, käskides jääda ootama Isa töötust, “mis teie olete minult kuulnud. Johannes on küll ristunud veega, aga teid ristitakse Püha Vaimuga üsna varsti pärast neid päevi” (Ap 1:4–5). Lubatud töötus saab tõeks kümme päeva hiljem, seega siis langeb see samale ajale juutide nelipühaga.

Vanas Testamendis on mitmeid tekste, kus räägitakse uuest liidust, mille Jumal rahvaga teeb. Üks selliseid on Jeremija raamatu 31. peatükis: “Vaata, päevad tulevad, ütleb Issand, mil ma teen Iisraeli sooga ja Juuda sooga uue lepingu: mitte selle lepingu sarnase, mille ma tegin nende vanematega sel päeval, kui ma võtsin nad kättpidi, et viia nad välja Egiptusemaalt – selle mu lepingu nad murdsid, kuigi ma olin nad võtnud enese omaks, ütleb Issand –, vaid leping, millega ma teen Iisraeli sooga pärast

neid päevi, ütleb Issand, on niisugune: ma panen nende sisse oma Seaduse ja kirjutan selle neile südamesse; siis ma olen neile Jumalaks ja nemad on mulle rahvaks” (Jr 31:31–33). See töötus saab lõplikult tõeks just nelipüha päeval. Jeremija ennustatud uus liit ei puuduta ainult valitud rahvast, vaid on leping kõigi rahvastega. Nelipüha päeval sünnib esimene kogudus ja saab alguse kristlik kirik. Selle kiriku liikmeks ei saada sünnijärgselt, rahvuse tunnuste järgi, vaid Püha Vaim on see, mis püha ristimise läbi teeb inimese selle kiriku liikmeks.

Judaismi kolm keskset teemat on olnud Egiptuse orjapõlvest vabanemine, seadus ja Messia ootus. Eri aegadel on rõhuasetus ehk veidi erinev olnud, kuid siiski keskmes on olnud seadus. Jeesuse ajal arvasid vähemalt variserid, et jumala armulikkusest saab osa siis, kui inimene täidab käsku. Seepärast peeti oluliseks seaduse täitmist ja seadusest üleastujaid karistati. Jeremija edastatud sõnumis rõhutatakse, et uus liit on erinev senisest, sest seadus kirjutatakse inimeste südamesse. Erinevus uue ja vana seaduse vahel on selles, et vana seaduse kohaselt selleks, et saada kogeda Jumala armu, tuli võtta endale kohustus või ülesanne. Uue seaduse kohaselt aga Jeesuses Kristuses avaldunud armutegu ei sea tingimusi, vaid sellele järgneb veel üks armutegu, mida

Jumal teeb: Ta annab Püha Vaimu. Püha Vaim on see, mis paneb siis seaduse meie südamesse. Siis teeb inimene seda, mida Jumal tahab, et me teeksime, ja seda mitte sundusest kohustatuna, vaid rõõmsal meelel. Üksnes Püha Vaim teeb meile selle mõistetakse, mida Kristus on meile teinud, ja äratav meil siis ka armastuse, mis omakorda paneb meid tegutsema.

Püha Vaim on armuand. Seda mõistsid ka jüngrid, sest nad said aru, et oma tegudes on nad tegelikult eksinud. Olgu näidetena Jeesuse salgamine, hirm surma ees või ka siis, kui Jeesus pärast ülestõusmist neile ilmus ja nad ei tundnud teda ära. Võime ütelda, et inimeste heitlikkusele ja eksimustele vaatamata on Jumal armuline. Seda armu jüngrid siis ka nelipühapäeval kogevad. See kogemus paneb nad tunnistama ja

annab julguse. Nad ei pelga enam ei teiste pilkeid ja naeru, kinnivõtmist ega surma. Püha Vaim on neid kinnitamas ja juhtimas. Püha Vaim teeb inimese tugevaks nii sõnades kui tegudes, et evangeliumi rõõmusõnum jõuaks inimesteni.

Jumala Vaim on see, mis meid juhib. Paulus ütleb kirjas roomlastele: "Kõik, keda iganes Jumala vaim juhib, on Jumala lapsed" (Rm 8:14). Jumala lasteks oleme saanud püha ristimise läbi, sest ristimine on kui nelipühapäev meile, sest siis saame me Püha Vaimu puudutuse. Sellepärast võime ka olla kindlad, et seda armu ei saa meilt võtta keegi ära, vastupidi see arm kannab meid kõikidel elu päevadel. Olgu rõõmus ja õnnes või muredes, raskustes.

Kõik, mida Püha Vaim meile annab, on arm ja kingitus. Püha

Vaim annab meile ka selliseid ande, mida vajame oma ligimeste teenimiseks, sest kui oleme kogunud Jumala armastust meie vastu, ei saa see jääda vaid enese kasutusse, vaid see arm kutsub meid jagama sõnumit sellest armastusest maailmas.

Peetruse kõne, mis oli kantud Vaimust, tekitas inimestes usku ja nad kogesid seda armastust. Ka meil igaühel on võimalus jagada ja kuulutada oma elu, sõnade ja tööga seda imelist armastust, millega meile ja kogu inimkonnale on Jumal vaadanud.

Olgu Püha Vaim meid kõiki hoidmas ja kandmas.

Koguduse abiõpetaja Jaak Aus

Arm armu peale

Jah, meie kõik oleme võtnud Tema täiusest, ja arm armu peale. (Jh 1:16)

Lumi sulab ja kevadveed voolavad, rajades teed kivikeste ja kõrte vahel. Maa lõhnab. Puud ja põõsad loovad lehepungi ja lumikellukesed helistavad tuules oma kellukesi.

Me suudame seista ja kõndida ning Maa kannab meid. Hingame kevadiselt karget ja selget õhku. Me suudame mõelda ja meie südamed tuksuvad, silmad näevad looduse kaunidust, kõravad kuu-

levad linnukeste kevadhüüdeid ja merekohinat.

See kõik on Jumala arm. See, et elu on võimalik, et see kõik ei kao nagu pinnavirvendus või peegeldus järveveel. Kõik on seesama täna ja homme. Päike tõuseb igal hommikul ja läheb õhtul looja, kuu paistab omal ajal ja tähed lõovad särama, valgustades pimedat ööd.

Meile tundub see kõik enesestmõistetav ja loomulik, ometi pole see nii. See kõik on suur armastuse ime, ime, mis on sündinud Ju-

mala armastusest. Jumal on meie kõigi südamesse istutanud armastuse lille, mis seal kasvab ja õitsele puhkeb, kui tunneme ära Jumala armastuse ja vastame sellele oma poolse armastusega.

Paljud tunnevad Jumala armastuse ära alles siis, kui nad on Tema halastuse läbi saanud terveks raskest haigusest ja pääsenud surmasuust või saanud Jumalalt kingitu-

seks armastava abikaasa ja armsad lapsed.

Aga Jumala arm elab igas pisi-
maski rohukõrres, igas puuksas,
mis kiigub tuules, igas vihmapiisas
ja igas lumehelbes.

Kui me kogeme uuestisündi
ja võtame Jeesuse Kristuse vastu
oma südamesse, siis on see piiritu
Jumala arm ja halastus. Paljud aga
kaovad aegade pimedusse, avama-
ta kunagi oma südant Jumala ar-
mastusele.

Me kõik oleme eksinud patu-
sed ja meie südant vaevab süütun-
ne, aga Tema annab meile andeks
kõik meie pahateod. Jumal ohver-
das oma ainsa Poja Jeesuse Kris-
tuse meie süütegude eest. Jeesus
Kristus suri ristil meie pattude
pärast ja lunastas inimkonna. See
on ülim armastus, millest suure-
mat armastust ei saagi olla. Ta suri
patuste eest, olles Ise patust täies-
ti puhas.

On suur Jumala arm, et Ta lä-
kitas oma Poja inimesena meie
juurde, Poeg aga saatis meile
Trööstija, Püha Vaimu. Ka Püha
Vaimu läbi kirja pandud Jumala
Sõna ilmutab Jumala armu. Me
võime Sõnale toetuda läbi kogu
elu, õppida sellest ja hoida seda
tallel oma südames.

Pühakirjast loeme Tema töö-
tustest ja kõik need on “arm armu
peale”. Kõige kallim meie hingele
on igavese elu tõotus. Jumal on
oma armu läbi kinkinud meile
pääste ja igavese elu kirkuses.

Millega saame Tema armastu-
sele vastata? Armastades oma Ju-
malat üle kõige ja pidades Tema
käske, elades nende järgi. Kui ole-
me oma patud Jumalale üles tun-
nistanud, annab Ta meile andeks
oma armu läbi. Kui me ka uuesti
eksime, annab Ta meile jälle an-
deks, kui me oma eksimust kahet-
seme. See on “arm armu peale”.

Ka Jumala lõpmatu heldus on
“arm armu peale” ja selle läbi an-
nab Ta meile igapäevast leiba ja
kõik eluks vajaliku. Tema söödab
ka linde taeva all ja ehib lillekesi
väljal. Kõike seda annab Ta meile
iga päev uuesti. See on “arm armu
peale”.

Jumala arm on hea tervis ja
paranemine haigustest. Jumala
armust on meil ustav ja hea abi-
kaasa, sõnakuulelikud lapsed, lä-
hedased ja sõbrad.

Jumala arm on iga päev uus.
See on otsalõppematu, üliküllä-
ne, mõõtmatu ja igavene. Kui me
olemegi hoolimatud ja halvad, ar-
mastab Jumal meid ometi. Meil
jääb üle ainult kiita ja tänada Ju-
malat Tema armastuse eest. Kiida
mu hing Issandat!

Maara Vint

Rhetor, Poeta et Theologus: jutlustamisest Lutheri ja tema invocavit'-jutluste näitel

Jutlustamine on imelihtne: tuleb
võtta sõrtsuke piibli- või kiriku
õpetust, teoloogiat, kui soovi-
te, kaunistada see illustreerivate,
poeetilisi võtteid kasutavate näi-
detega ning veenvalt, kõiki loo-
gika ja kõnekunsti reegleid kasu-
tades ette kanda. Heas jutlustajas
peavad olema koos rektor, poet
ja teoloog. Selles mõttes pole
kahe tuhande aasta jooksul midagi
muutunud.

Samas on aeg, taustsüsteem,
milles jutlusi ette kantakse,

sootuks teistsugune kui näi-
teks XVI sajandi alguses. Pea-
mine erinevus on praegune
trükisõna ja meedia rohkus,
mille tekkimisele just Luther ja
reformatsioon on tublisti kaasa-
aidanud. Reformatsiooni võib
nimetada ka maailma esimeseks
massimeediakampaaniaks. Meie
praeguse kultuuri infovahetus
on suuresti kirjalik, mis lisaks
voorustele sisaldab kindlasti ka
puudusi. Toonane kultuur oli aga
peamiselt suuline, lugeda mõist-

sid vähesed. See tähendab, et
jumalateenistusel ja jutlusel oli ja
pidigi olema hoopis olulisem koht
kui tänapäeval.

Samas polnud jutlus hiliskesk-
ajal mitte alati ja kõikjal jumala-
teenistuse kindel osa, vaid pigem
reserveeritud eralisteks sündmus-
teks, nagu näiteks meeleparandu-
se ja paastuajad. Linnades peeti
jutlusi sagedamini, maakohtades
harvem. Kerjusordud – frantsisk-
lased, dominiiklased, augustiin-
lased-eremiidid – olid esimesed,

kes koolitasid oma munki teadlikult jutlustajaiks. Need ordude rändjutlustajad olid üsna populaarsed, kogudusepreestrid tegelesid aga asjaga pigem sporaadiliselt. Patristilise perioodi homileetilisest stiilist, st jutlusest kui piibli teksti seletamisest, oldi tolleks ajaks üldiselt loobunud. Tavaliseks olid teemajutlused, mis puudutasid usu algtõdesid ja mida peeti rahva õpetamiseks. Eksegeesi ja teoloogia kohaks oli ülikool, mitte kirik. Keskaegsete manuaalide, nn *artes praedicandi* järgi oli tavalise jutluse ülesehitus umbes selline: kõigepealt esitati *antethema* (piibli lõik, mis teemaga seostus), sellele järgnes palve, teema ise ja viimaks teema alajaotused (kaasa arvatud jutlustaja seisukohti kinnitavad kirjakohtad, valitud lõigud kirikuisadelt ja illustreerivad näited). Samuti soovitati, et jutlustaja kasutaks publiku tähelepanu võitmiseks sobivaid žeste ja huumorit. Seega koosnes hea jutlus isegi keskajal ikka õpetusest, illustatsioonidest ja retoorikast.

Selles ajas kasvas ja sai hariduse ka Luther. Võib tulla üllatusena, et me tegelikult temast jutlustajana kuigipalju ei tea. Mõistagi pole tema esinemistest säilinud ühtegi audio- ega videosalvestist. Ning kahjuks pole ta koostanud ühtegi tervikkäsitlust ja on üsna harva esitanud teoreetilisi seisukohti selles osas, mis puudutab jutlustamist. Erinevalt näiteks palvetamisest või piibli lugemisest.

Nii palju kui teada, järgisid Lutheri varased jutlused kirjelatud skolastilist tehnikat. Hiljem

aga sai kujuneva reformatoorse jutluse jaoks oluliseks Lutheri seisukoht, mille kohaselt pühakirjas sisalduvat Jumala Sõna tuleb mõista pigem suulise kui kirjalikuna. Mõistmiseks ja vastuvõtmiseks tuleb seda Sõna mitte niivõrd lugeda kui kuulutada, seda jutlustada. Lutheri jutlustamise programm kõlas seega lihtsalt: evangeelium. Ta enda sõnadega: „Man kan sonst nichts predigen quam de Iesu Christo et fide.“ Formaalselt eelistas Luther piibli tekstil põhinevat homiiliat, mis seotakse kuulava koguduse ja jutlustaja konkreetse situatsiooniga, aga samas on ta pidanud ka ohtralt teemajutlusi, nagu seda on allpool kõneks tulevad *invocavit*-jutlused.

Metoodiliselt sõnastab Luther ühes lauakõnes aastal 1531 aga ikka, et jutlustamine on ennekõike dialektika ja retoorika, õpetus ja motiveerimine, millele lisanduvad illustreerivad näited, mis aitavad kuulajaid jutlustaja sõnu uskuda ja neile kuuletuda. Kristusest ja usust kõneleva jutluse eesmärk on retooriliste võtete ja sobivate näidete kaasabil kuulajaid õpetada ja neid nõnda õhutada saama paremaks. Et aga jutlustamisel on otsene seos Jumala Sõnaga, kuna õige kristlik jutlus ongi Jumala elav Sõna, peab see loomulikult leidma koha igas jumalateenistuses. Lutheri üldine soovitus oli, et äripäevade hommikuti võiks seletada Vana Testamenti, pärastlõunal Uut Testamenti; pühapäeva hommikuti evangeeliumi, pärastlõunal

kas mõnd epistlit või pikema perioodi vältel järjest mõnd tervet piibli raamatut. Lutheri enda kohta on teada, et pühapäevadel ja kirikupühade peajumalateenistusel jutlustas ta enamasti vanakiriklike evangeeliumiperikoopide üle. Pühapäeva pärastlõunasel jumalateenistusel käsitles 1520. aastatel tekste Moosese raamatutest, alates 1530-ndast sageli pühapäeva epistlit. Vahel jätkas aga ka hommikuse evangeeliumijutlusega või arendas kokkukuuluvate tekstide käsitlused jutluseseriaks.

Alates saabumisest Wittenbergi 1511 jutlustas Luther regulaarselt, alul augustiinlaste-eremiitide kloostris, hiljemalt aastast 1514 alates ka linnakirikus. Kuulsaks saades lisandus kohustus jutlustada lossikirikus, kui kuurvürsti perekond või nende külalised Wittenbergis viibisid, ning teistes kohtades, kuhu teda kõnelema kutsuti või kus ta ametiasjus viibis. Korduvalt pidi Luther pikemat aega asendama toonast Wittenbergi linnapastorit Johannes Bugenhagenit, kui see reformatsiooni läbiviimiseks Põhja-Saksamaal või Taanis viibis. Siis võttis ta peale pühapäevaste jutluste enda hooleks ka nädalajutlused kolmapäeva ning laupäeva pärastlõunal.

Säilinud on enam kui 2000 Lutheri jutlust, mis moodustavad hinnanguliselt kaks kolmandikku tema poolt peetutest. Kuni aastani 1521 on pärimus juhuslik ja lünklik. Alates aastast 1523 on kasutada konspektid Georg Rörerilt, kes oli alates 1525 Wittenbergi linnakiriku diakon ja kuni

jaanuarini 1546 pea kõik Lutheri jutlused üles kirjutas. Usuisa ise ei pannud oma jutlusi eelnevalt kirja ja tema kantslimärkmetest on vaid vähesed säilinud. Rörer kasutas enda väljatöötatud kiirkirja, tõlkis teksti kirjutamise ajal ladina keelde ja märkis saksa keeles üles vaid eriti markantsed formuleeringud. Mõndagi läks tal loomulikult kirjutades kõrvust mööda, teisi asju ei pidanud ta oluliseks.

Tänu Rõreri mahakirjutustele saab alates 1523. aastast näha, kui sageli Luther jutlustas. Selles tegevuses on märkimisväärsed kõikumisi – peamiselt oli ta ju tegev ülikooli õppejõuna. Näiteks pidas Luther (WA järgi) 1523. aastal 137 või 138 jutlust 86 päeval. 1524-ndal aga „vaid“ 93 jutlust 59 päeval. Lutheri jutlustamistegevuse kõrgpunkt oli aastal 1528 Bugenhageni esimese pikema äraoleku ajal: 195 jutlust 145 päeval.

Evangeelium pidi Lutheri meelet iseenesest inimesi muutama, ja et seda sageli ei juhtunud, oli tema suurim pettumus. 1529 keeldus ta neil põhjustel mõneks ajaks Wittenbergis jutlustamast, nimetades kogudust otsesõnu seakarjaks¹. Uusaastapäeval 1530, Kristuse ümberlõikamise pühal kuulutas Luther aga, et ebapiisava mõju tõttu lõpetab ta jutlustamise üldse². See „jutlustamisstreik“

1 28.02.1529: „Et si non possum cavere, das ich unter yhn won, so wil ich doch kein sew hirt werden et committo eos carni-fici.“ WA 29,83

2 „Ich wolde liber den tollen hunden predigen, Quia sine vestro fructu et cum tedio meo fiet. Ideo relinquam praedicationem parriocho et Capellanis lecturus in Collegio.“ WA 32,2

kestis – väheste eranditega – siiski üksnes ärasõiduni Coburgi aprillikuus. Kolmekümnendatel aastatel jäid jutlused sageli ära Lutheri haigestumise tõttu, aga enamasti kõneles ta siis linnakiriku asemel kodus omaste, kostiliste ja külaliste keskel. 1540. aasta keskpaigast kuni 1543-nda lõpuni suutis Luther kehalise nõrkuse tõttu vaid mõned üksikud jutlused pidada. 1545-ndast alates jutlustas aga jälle reeglipäraselt ja ka oma viimasel reisil Eislebenisse tõusis ta korduvalt kantslisse, viimane kord kolm päeva enne surma.

Luther ise ei publitseerinud enda peetud jutlusi, aga ta on koostanud kogumikke näidisjutlustega „ebakindlatele jutlustajatele“ ning saksa keeles ka majaisadele. 1521 ilmus kõigepealt advendiajaks ladina keeles *Enarrationes epistolarum et evangeliorum quas postillas vocant*. Wartburgis maapaos viibides alustas Luther saksa keelsete näidisjutluste kirjutamist advendi- ja jõuluajaks, mis ilmusid 1522. Ta täiendas neid 1525. aastal tekstidega paastuajaks, nii et kokku sai nn *Kirchenpostille*. Lisandused ülejäänud kirikuaastaks alates ülestõusmispühadest ja väiksemateks pühadeks ning teine *Winterpostille* ilmusid 1526–28, aga nende näol oli tegemist Stephan Rothi töötustega Lutheri jutlustest.

1521–25 kirjutatud *Kirchenpostille* sisaldab niisiis autentseid Lutheri tekste, aga mitte tegelikult peetud jutlusi. Luther kujundas need jutlusetaoliselt, kuid lisas informatsiooni piibli algupärase sõnastuse kohta või temaatilisi eks-

kursse, mis polnud kantslist ette kandmiseks kohased. Oma „Saksa missas“ 1526 soovitas Luther neid „postillejutlusi“ jumalateenistusel ette lugeda, et vältida evangeelse õpetuse meelevaldset tõlgendamist. See tava püsis elujõulisena veel kaua peale Lutheri surma.

Invocavit'i-jutlused

3.01.1521 andis paavst Leo X välja bulla *Decet Romanum Pontificem*, millega Luther ekskommunitseeriti. 25.05.1521 järgnes Wormsi riigipäeva edikt, millega ta kuulutati Saksa riigis lindpriiks. Riigipäeval ülekuulatud Luther „röövit“ tagasiteel kuurvürst Friedrich Targa käsul ja peideti Wartburgi lossi Eisenachis. Peaaegu aasta veetis ta seal karvakasvanud junkur Jörgina, tõlkis Uue Testamendi saksa keelde ja koostas hulga teisi olulise tähendusega kirjutisi. Wittenbergis arenesid sündmused samal ajal omasoodu ning viisid viimaks tõsise kriisini.

Kuigi Luther selle kriisi lõpuks lahendas, oli just temal oluline roll ka selle puhkemisel, seda nii teoloogiliselt kui poliitiliselt. Esiteks oli võib-olla üks suurimaid Lutheri vigu reformatsiooni varases staadiumis Philipp Melanchthoni eelistamine enda asendajana, või nagu ta ise kirjutas, tema Eliisana. Reformatsiooni praktilised vajadused olid toona üksnes kahekümne nelja aastase humanisti õlgade jaoks siiski liiga raske ike. Seetõttu tekkis Wittenbergis võimuvaakum, mille peagi täitsid palju radikaalsemad tegelased. Teiseks oli Lutheri varasem funda-

mentaalne kriitika missa õpetuse ja praktika aadressil andnud tema toetajate kätte väga ohtliku relva. Kuna missa oli kogu toonase kirikliku vagaduse kese ja allikas, löid Lutheri nõudmised (missaohvri ja privaatmissade kaotamine, ilmikkarikas jne) plahvatusohtliku olukorra, mis hakkas kõigutama lääne kiriku alustalasid.

29.09.1521 võttis Melanchthon koos oma tudengitega linna-kirikus vastu armulauda mõlemal kujul (mis oli ilmikutele keelatud Konstanzi kirikukogul 1415). Gabriel Zwilling, augustiinlaste kloostri jutlustaja ja sel hetkel liikumise peamine protagonist, jutlustas 6. oktoobril privaatmissade pühitsemise ja konsekreeritud hostia austamise vastu. 20. oktoobril esitasid ülikooli ja linna vaimulike esindajad Friedrich Targale ettepaneku kehtestada uus kirikukord, millega kuurvürst saaks lõpetada „missa kuritarvitamise“. Friedrich keeldus reformi läbi viimast, pidades seda ohuks avalikule korrale.

Luther oli ühelt poolt reformijatega solidaarne, teiselt poolt viitas ohtudele, mis kaasnevad reformatsiooni ideede muutmisega kõigile kohustuslikuks seaduseks. Detsembri alguses 1521 viibis ta mõned päevad salaja Wittenbergis ja oli siis veel kõigi ellu viidud uuendustega nõus. Pärast tema lahkumist hakati aga missade läbi viimist segama ja preestreid pilkama; üliõpilased ähvardasid rünnata frantsisklaste kloostrit. Andreas Bodenstein Karlstadtist sai nüüd liikumise juhiks. Jõulupühadel

1521 rikkus ta teadlikult kehtivat korda: ei kandnud armulauda pühitsedes liturgilisi rõivaid, ütles elementide üle üksnes seadmissõnad ja jättis ära ristimärgi. Osalejad võtsid armulauda vastu, ilma et oleks enne pihtinud või paastunud, ja neile anti karikas kätte.

10.01.1522 eemaldas Zwilling augustiinlaste Püha Vaimu kabelist altarid, krutsifiksid, maalid ja skulptuurid, mis põletati eesõues. Reformatsioon sai täiesti uue poliitilise iseloomu, kui Wittenbergi raad võttis 24.01.1522 ilma kuurvürsti nõusolekuta vastu uue kirikukorra. Selle aluseks olid Karlstadti seisukohad: linnas keelati kerjamine – isegi munkadel –; kirikutest kõrvaldati pildid ja ka altarid, kui neid oli üle kolme; missakord kirjutas ette, et preester peab kommunikantidele hostia ja karika kätte andma. 6.02.1522 toimus linnas pildirüüste. Rahutuste vaigistamiseks ei näinud raad enam muud võimalust kui pöörduda Lutheri poole.

Luther lahkus Wartburgist 1. märtsil ja pidas 9.–16. märtsini oma kuulsad jutlused. Neis avaldub tema tegelik arusaam reformist ja reformatsioonist: keskne pole küsimus missa või kiriku korra välisest reformist, vaid üksikisiku usu uuendamine. Need jutlused tähistavad Lutheri mõju ja spirituaalse autoriteedi kõrgpunkti. Pelgalt kõnelemisega suutis ta maha rahustada Wittenbergi reformijate puritanismi ning kõrvaldada anarhia ohu. Ent paraku muutus sel ajal lisaks reformatoorse liikumise struktuur. Sellest

sai akadeemilise asemel pluralistlik ja diferentseeritud rahvaliku mine. Seega juhatasid need jutlused sisse reformatsiooni arengu uue faasi. Zwilling allus Lutheri otsustele, Karlstadt aga mitte. Seetõttu markeerivad *invocavit*-i jutlused ka avaliku lõhenemise algust Lutheri poolehoidjate seas. Edaspidi ei võitle reformaator mitte üksnes Rooma kiriku, vaid ka erinevate evangeelsete gruppide vastu, ning kõik need võtab ta kokku mõiste all *Schwärmer*, entusiastid.

Millist õpetust aga Luther oma jutlustes esitab? Ta leiab, et kuulajatel on küll endil selgelt väljakujunenud usuteadvus, kuid puudub armastus ning kannatlikkus nende suhtes, kelle usk on nõrgem. Muutuste mõõduks pole aga mitte õigus neid läbi viia ja isikliku usu tugevus, vaid just nõdrausliste talumisvõime. Seetõttu peab siduva korraga reformile eelnema selgitamine ja õpetamine. Luther eristab seda, mis on lunastuse jaoks vältimatult vajalik ja seda, mis on vaba. Vältimatuna näeb ta üksnes ohvrikujutluse eemaldamist missaliturgiast, kõik muud, ka tema enda poolt soovitud muutused peavad arvestama nõrkade vastuvõtuvõimega ja vältima provokatsioone. Nende kahes esimeses jutluses välja toodud põhimõtete alusel käsitleb Luther edasisi teemasid nagu tsölibaat ja kloostritöötused, piltide austamine, paastumine, armulauariitus ja piht. Kõikides jutlustes kordub märksõna „vabadus“.

See reformistrateegia viidi

Wittenbergis ka ellu. Pärimus vahendab Lutheri jutluste mõju mõistagi piiratult. Tundub, et trükitud versioonis on kärbitud nii poleemikat Lutheri Wittenbergi vastaste suhtes kui ka ta enese konkreetseid väljendeid. Ent toimetatud tekstki laseb aimata, kui tugevalt argumenteeris Luther neis jutlustes isiklike kogemustega, esines reformatsiooni algatajana, kes nõudis enda eeskuju järgimist. Ta ähvardas otsesõnu lahkuda, kui kogudus ei peaks teda kuulda võtma. Ikka ja jälle tuli ta tagasi „peamiste tükki“ juurde, kõneles piltlikult ja kõnetas kogudust otse, vastandas jutlustes argumente ja vastuargumente, esinedes tõelise „dialektikuna“.

Illustreerivad näited, Lutheri sõnakasutus on samuti väga heal poeetilisel tasemel ning huumorimeele puudumist talle ette heita ei saa³. Säilinud on ka pealtnägi- ja Albert Bureri kirjeldus, kuidas Luther kõnelejana mõjus: „Mees on näo poolest lahke, leebe ja rõõmus. Tema hää on meeldiv ja kõlav, mis laseb mul tema magusat

3 „Sõna tegi seda, - sel ajal kui ma magasin, kui ma oma Philippi ja Amsdorffiga Wittenbergi õlut jõin - et paavstlus muutus nii nõrgaks, et ükski vürst ega keiser pole seda nii palju lammutanud.“ Või: „... et ükski naine ei tohi pesta altarilina, millel Kristuse ihu pühitsetakse, ja isegi kui see oleks veatu nunn, peaks seda olema enne pesnud veatu preester. Või kui keegi on Kristuse ihu puudutanud, tulevad preestrid ja lõikavad tal sõrmed maha ja muud sellesarnast. Aga kui tüdruk on palja preestri juures maganud, vaatab ta läbi sõrmede ja laseb sel sündida. Kui ta käima peale jääb ja lapse sünnitab, laseb ta ka sel olla. Aga altarilina ja sakramenti puutuda ei luba ta mitte. Aga kui ta preestrit ülaltpoolt ja altpoolt katsub, võib see sündida.“

kõneosavust imetleda.“ Märgilise tähendusega oli loomulikult Lutheri tõus kantslisse puhtaks aetud lõua ja värske tonsuuriga ning linakassast kinnimaksud tuliuues mungakuues. Lisaks kasutas ta järgmisi renessansi kõnekultuuris tuntud retoorilisi võtteid:

Kõigepealt oskuslik isikuliste asesõnade tarvitamine ehk: kes räägib kellega millest. Näiteks esitab Luther kahes esimeses jutluses personaalse tunnistuse (ainsuse esimene isik), identifitseerib end oma kuulajatega (mitmuse esimene isik), vahel eemaldub objektiivsusse (kolmas isik ainsuses või mitmuses) ja vahel vastandub (teine isik ainsuses või mitmuses). Nendes kahes jutluses taunib Luther missat kui ohvrit ja ühes kujus kommunitseerimist, ent selgitab, et muutuse seadustamine või pealesundimine, enne kui inimesi on veendunud muutuse vajalikkuses, on absurdne. Lutheri oskuslik pronoomenite kasutamine aitab säilitada kokkukuuluvust tema ja kuulajate vahel, samal ajal kui ta ägedalt ründab nende radikaalide otsuseid ja tegevust, kes arvata-vasti samuti publiku hulgas olid.

Kolmandas ja neljandas jutluses hakkab tööle uus retooriline võte: järjestikustel päevadel peetud jutluste kumulatiivne efekt. Luther alustab iga jutlust lühikese kokkuvõttega eelnevast. Neis jutlustes jätkab Luther „peab“ ja „võib olla“ eristamist. Ta üritab inimesi üha veenda, et on asju, millega tuleb tegeleda kohe, ent enamik sellest, mille tema radikaalsemad kolleegid on peale su-

runud, tuleb paigutada ebaolulise kategooriasse, kuni sõna on veendunud inimesi muutuma. Kordus kergendab idee omaksvõttu.

Kolmas võte on kontrast. Nii näiteks on viies jutlus ägedalt süüdistav ja kuues enam objektiivselt didaktiline, kuigi mõlemad keskenduvad üksiku kristlase osalemisele Issanda söömaaja sakramendis. Viimased kaks jutlust on samuti kontrastsed. Seitsmes on väga lühike ja süüdistab wittenberglassi armastuse puuduses, mis peaks olema eespool käsitletud Issanda ihu sakramendi vili. Kaheksas on pikem ja käsitleb suhteliselt neutraalselt meelega paranduse kolme vormi: avalik noomimine ja kahetsemine koguduse ees, oma süütegude tunnistamine üksnes Jumalale ja erapiht ehk salajane piht, mida kõiki Luther peab vajalikuks.

Nimetatud retooriliste võtete kasutamine ja saavutatud tulemus näitab selgelt, kui võimekas kommunikaator Luther siiski oli. Ka ülimalt kriitilises olukorras rõhus ta pigem veenmisele kui vastandumisele ning just selles seisneb nende jutluste peamine õppetund. Lisaks teadmisele, et Luther oli suurepärase sulesepp ning geniaalne teoloog.

Kokkuvõtteks

Jutlustamine on imelihtne ning ka Lutheri *invocavit*-jutlused üksnes tõestavad seda. On ju selge, et jutlus koosneb retoorikast, poeesiast ja teoloogiast. Miks me seda siis nii raskeks peame? Üheks põhjuseks on kindlasti alguses nimetatud

tänapäevane kultuurisituatsioon, mis eelistab suulisele kõnele kirjalikku teksti või vähemalt kipub ka vaba suulist eneseväljendust analüüsima samade kriteeriumide alusel kui trükitud teksti. Ent loomulikult pole kuhugi kadunud ka spetsiifilised küsimused, nagu see, millises vahekorras peaks jutluses siiski olema kõnekunst, sõna valdamine, illustreerivad näited ja õpetus. Ning mis üldse on retoorika, poeesia ja teoloogia? Ehk on probleem selles, et neid ühendada püüdev jutlustaja satub tihti peale häirivatesse vastuoludesse? Retoorika läbiproovitud võtted

paneivad kahtluse alla meie tunnete siiruse, poeesia ilukõne ja värvikus ähmastavad meie mõtete täpsust ning õiges õpetuses ei õnnestu paljudel iseendagagi kunagi kokku leppida.

Võib-olla on hoopis Umberto Ecco millelegi olulisele pihtsaanud, kui ta ühel oma kirjanuslikul tegelasel laseb välja tulla arutlusega, mis küll formaalselt praegust teemat ei puuduta, ent mis ometi võiks olla omamoodi hoiatavaks juhiseks kõigile jutlustajatele, kes üritavad endas ühendada reetorit, poeeti ja teoloogi: „... retoorika on kunst, kui-

das ilmekalt rääkida sellest, mille kohta pole teada, kas see on tõde, aga poeetidel on kohustus välja mõelda kauneid valesid. Samuti tuleb sulle kasuks, kui sa ka pisut teoloogiat õpid, aga teoloogiks ära ürita saada, sest kõigevägevama Jumala asjadega ei tohi naljatada.“⁴

⁴ Umberto Ecco, *Baudolino*. Tallinn: Varrak, 2003, lk 61-62

*Tartu Jaani koguduse õpetaja
Urmas Petti*

Hippolytus Roomast

Sissejuhatus

Hää Sulase lugeja! Taas on Sinu kätte jõudnud uus Sulase number ning ikka kestab meie kirikuisade teekond. See teekond algas juba mitu aastat tagasi, aga käia on veel palju maad. Eks ole ju oluline tunda neid isikuid, kes on jätnud jälje ja andnud oma panuse meie Kiriku õpetusse ja vaimsusse. Täna Sulase numbris tahaksin Sulle tutvustada ühte kirikuisa, kelle elu on olnud keevaline ja mitte sugugi nii sile, nagu seda võiks arvata. Kuid samas on see elu olnud täidetud armastusest Kristuse vastu ning siirast soovist edastada puhas õpetust nendele, kes Kristust veel ei tundnud. Selle kirikuisa nimeks on Hippolytus.

Hippolytus oli kõige tähtsam 3. sajandi teoloog kristlikus kirikus Roomas, mis on suure tõenäosusega ka tema sünnikoht. Photios I Konstantinoopolist kirjeldab teda oma *Bibliothecas* (cod. 121) kui Irenaeuse jüngrit, kes omakorda olevat olnud Polykarpose jünger. Ning nii nagu sellest viitest on ka aru saada, tundis Hippolytus selle asjaolu üle suurt uhkust. Kuid kindlat alust, mis seda fakti kinnitaks, siiski ei ole. Oma eluaja jooksul sattus Hippolytus konfliktlikult paavstidega ning ta oli ka ühe skismaatilise rühmituse eestvedajaks Roomas. Sel põhjusel on teda aeg-ajalt nimetatud ka esimeseks vastupaavstiks. Ta oli eri meelt Rooma piiskoppidega, kes peh-

mendasid patukahetsuse korda, et tulla vastu suurtele paganausust ristiusku pöördunud rahvahulkadele. Kuidas iganes sellega ka ei olnud, kuid oma märtrisurma läbi, mis andis tunnistust tema armastusest Kristuse vastu, sai Hippolytus Kirikuga lepitatud.

Hippolytuse elu

Märtri, presbüteri ja vastupaavstina tuntud Hippolytuse täpne sünniaeg ei ole teada, kuid ta suri umbes aastal 236. Kuni aastani 1851, mil avastati ta peateos *Philosophumena*, puudusid autentsed andmed nii Hippolytuse enda kui ka tema elu kohta lähemalt. On

leitud vaid järgmised vastandlikud faktid:

- Eusebius ütleb, et ta oli kusagil piiskopiks, ning nimetab mõned tema kirjutised.
- Püha Hieronymos annab teada, et ta oli piiskopiks, ja toob sealjuures ära ka pikema nimekirja tema kirjutistest. Ka mainib ta ühe tema jutluse kohta, et selle jutlustas Hippolytus Origenese juuresolekul.
- Kronograafia aastast 354, milles leidub ka paavstide nimekiri, on mainitud piiskop Pontianust ja presbüter Hippolytust, kes olid pagendatud aastal 235 Sardiinia saarele; Rooma kalender samast kollektsioonist märgib 13. augustit Hippolytuse nimepäevana.
- Toetudes Hippolytuse haua kohal olevale kirjale, mis on koostatud paavst Damasuse poolt, oli Hippolytus ühe skisma järgija ning samal ajal ka presbüter. Kuid enne oma surma olevat ta õhutanud oma järgijaid saama lepitud katoliku kirikuga (Ihm, „Damasi epigrammata“, Leipzig, 1895, 42, n. 37).

– Prudentius kirjutas Hippolytusele ühe hümn, milles ta mainib tema märtrisurma paigana Ostiat või Portot, ning ütleb, et Hippolytus rebiti tükkideks metshobuste poolt.

– Hilisemad Kreeka autorid ei anna rohkem informatsiooni, kui seda on juba teinud Eusebius ja Hieronymos; mõned on kutsunud teda Rooma piiskopiks, teised jälle Porto piiskopiks. Toetudes Phoetiusele saame aga teada, et ta oli Irenaeuse jänger. Idamaa autorid, samuti paavst Gelasius, asetavad Hippolytuse tegevuse aga hoopiski Bostrasse, mis on valdavalt araablase linn.

– Hilisemad legendid märtrite kohta mainivad Hippolytust mitmesugustes seostes. Legendis Pühast Laurentiusest on öeldud, et Hippolytus määrati püha diakoni valvuriks enne Laurentiuse hukkamist, kes oli pöördunud kogu oma perega ristiusku, ning kes oma usust andsid tunnistust märtrisurmaga. Legendile toetudes olevat just Laurentiuse usk olnud Hippolytusele suureks eeskujuks ning mõjutanud tema kui kristlase teekonda.

– Suure tähtsusega on leid – suur marmortükk ühest pühaku ausambast, mis avastati 1551. aastal ning on läbi teinud põhjaliku „ravikuuri“ ning hoitakse nüüd Laterani muuseumis. Selle samba külje peal on kujutatud ka Hippolytust istumas; pärit on see ausammas 3. sajandist.

– Rooma märtrite haudade topograafia põhjal on Hippolytuse haud Via Tiburtina surnuaial, kuhu on püstitatud ka basiilika, ning topograafias on ära toodud ka mõningased legendid Hippolytuse kohta.

Philosophumena’i avastamine on teinud võimalikuks välja selgitada Hippolytuse kõige tähtsam eluperiood tema enda tunnistuse alusel ning võimaldanud ka eemaldada paljud väidetavad faktid tema elu ja tegevuse kohta.

Hippolytus oli Rooma kiriku presbüter 3. sajandi alguses. Ei ole just eriti raske nõustuda asjaoluga, et ta oli Püha Irenaeuse jänger kas siis Roomas või Lyonis. Samuti on võimalik, et Origenes kuulis Hippolytust jutlustamas, kui ta viibis Roomas umbes aastal 212. Paavst Zephyrinuse (198–217) tegevusajal sattus Hippolytus temaga ning ka suurema esinduskon-

naga Rooma kirikust vastuollu teatud kristoloogilistes käsitlustes, mis olid põhjustanud Roomas olulisi erimeelsusi. Hippolytus võitles tugevasti Theodotioni ja Alogi eksiõpetuse (hereesia) vastu. Ja samamoodi seisis ta vastu ka Noetuse, Epigonuse, Cleomenese ja Sabelliuse valeõpetusele, kes rõhutasid Jumala ühtsust liiga ühekülgsest ning nägid Isa ja Poja kontseptsioonis vaid jumaliku loomuse manifestatsiooni (modi). Hippolytus aga, vastupidi, rõhutas meelevõrdluse tõelist erinevust Poja (Logos) ja Isa vahel niivõrd, et Poeg kui Jumalik Isik on täiesti erinev Jumalast, kuid siiski samal ajal alluv Isale. Kuna modalistide õpetuses ei olnud hereesia väga selgelt nähtav, siis ei langetanud paavst Zephyrinus selle kohta ka mitte mingit otsust. Selle asjaolu tõttu kurjustas Hippolytus paavstiga ja nimetas teda ebakompetentseks ning ebaväärikaks inimeseks valitsemaks Rooma kirikut. Lisaks teatas veel Hippolytus, et paavst on vaid diakon Callistuse huvi teenistuses. Just seetõttu, kui aastal 217–218 peale paavst Zephyrinuse surma valiti uueks paavstiks Callistus, lahkus Hippolytus osadusest Rooma kirikuga ning lasi ennast valida oma järgijate poolt antipaavstiks. Ta süüdistas Callistust selles, et see on langenud eksiõpetusse ning liiga kergesti suhtunud Kiriku distsipliini meeleparandust puudutavates küsimustes. Oma antipaavsti perioodi jätkas ta ka Callistusele järgnevate paavstide Urbanuse ja Pontianuse tegevuse ajal ning just

sellel ajal kirjutas ta *Philosophumena*. Ta saadeti asumisele Sardiinia saarele ning kas vahetult enne seda aega või peale seda sai ta ka lepitatud Rooma kirikuga. Sest pärast tema surma Sardiinia saarel toodi ta maiseid jäänused 13. augustil (aastal 236 või vahetult peale seda) tagasi Rooma ning asetati pidulikult Callistuse katakombidesse Via Tiburtinal Roomas. Hippolytust austatakse kui Rooma kiriku märtrit; mis on samuti märgiks sellest, et ta oli leidnud rahu Rooma kirikuga.

Asjaolu, et Hippolytus oli skismaatikust Rooma piiskop ja samas väga kõrges aus märtrina ja teoloogina, selgitab ka seda, miks nii varakult kui neljandal sajandil ei ole midagi teada tema piiskopkonna kohta: teda ei olnud asetatud Rooma piiskoppide nimekirja. John Lightfoot on esitanud teooria, mille kohaselt oli Hippolytus Porto piiskopiks residentsiga Roomas, kuid see teooria ei ole leidnud kuigi palju toetust.

Kirjutised

Hippolytus oli kõige tähtsam teoloog ja kõige tulisem kirjutaja Rooma kirikus enne Constantini ajastut. Sellelegi vaatamata ei ole tema kirjutistest teada just palju. Enamik nendest on läinud kaotsi või on säilinud vaid fragmentidena. Samas on üsna palju säilinud vanades tõlgetes orientaal- ja slaavi keeltesse. Asjaolu, et ta kirjutas kreeka keeles, lihtsalt põhjustas hiljem roomlaste huvipuuduse tema kirjutiste vastu (kuna nad ei saanud sellest

keelest aru). Idas aga jätkus huvi tema kirjutiste vastu, neid loeti veel pikka aega peale tema surma ning need tegidki ta hiljem tuntuks. Tema kirjutised puudutavad paljusid teoloogia valdkondi, nii nagu seda on näha juba kirjutiste nimekirjadest, mis on avaldatud Eusebiuse ja Hieronymose poolt. Eriti kogukad on eksegeetilised kirjutised: eriti kommentaarid Vana Testamendi ja Uue Testamendi raamatutele. Enamik neist on säilinud vaid fragmentidena. Tema Ülemlaulu kommentaar on aga säilinud tervikuna, samuti kommentaar Taanieli raamatule. Kaheksa teost tema kirjutistest puudutavad dogmaatilisi ja apologetilisi teemasid, kuid ainult üks neist on säilinud terviklikult originaalkeeles. See on teos, milles ta käsitleb Kristust ja Antikristust („De Antichristo“). Teistest on tänaseks alles jäänud vaid fragmentid. Vaidlustest hereetikutega on kõige tähtsamaks teoseks *Philosophumena*, mille originaalpealkirjaks on *Kata pason aireseon elegchos* (Kõikide hereesiate tagasilükkamine). Esimene raamat oli tuntud juba kaua aega; IV ja IX raamat aga avastati vahetult enne avaldamist aastal 1851. Enamus oma ala spetsialiste nõustuvad, et teose autoriks on Hippolytus. Teos omab suurt tähtsust just selles mõttes, et siin on kirjeldatud eksiõpetusi, mis tollel ajal liikusid ja Kirikut tugevasti häirisid. Peale selle suurema teose on ta veel kirjutanud lühema käsitluse eksiõpetuste vastu pealkirjaga *Syntagma*. Nendele lisaks kirjutas Hippoly-

tus ka monograafiaid Marcioni, Alogi ja Caiuse vastu. Nendest kirjutistest on säilinud vaid vähesed lõigud. Kolm teost, mis sisaldavad Kiriku kanoonilisi käsitusi, on omistatud Hippolytusele.

Tema kirjatööde hulka kuulub ka „Hippolytuse Kroonika“, mis hõlmab endas maailma ajalugu selle loomisest kuni tema enda eluajani välja. See teos on omakorda olnud aluseks paljudele hilisematele kroonikatele nii idas kui ka läänes.

Hippolytus on kirjutanud veel palju muud, kuid ei ole olulised, et mainida siin artiklis. Tema kirjutised on toimetatud Fabriciuse poolt („S. Hippolyti eposcopi et mart. Opera“ 2 osa, Hamburg, 1716–18).

Kokkuvõtteks

Kuigi Hippolytuse elu kohta ei ole meil teada eriti palju ja tänaseni ei

ole säilinud suurt osa tema kirjutistest, on olemasolev materjal olnud piisav selleks, et asetada ta kirikuisade reas väga tähtsale kohale: tema panus on olnud siiski väga rikkalik. Hippolytuse peamiseks püüdluseks oma elu jooksul oli edastada puhast õpetust Jumalast.

Läänekirikus tähistatakse Hippolytuse päeva koos paavst Pontianuse päevaga, milleks on 13. august. Idakirikus tähistatakse tema päeva 30. jaanuaril.

Hippolytus on Bibbiena kaitsepühakuks Itaalias. Peale selle on ta hobuste, vangivalvurite, vanglatöötajate ja vanglaametnike kaitsepühak.

Kristlikus kunstis kujutatakse teda tihti seotuna jalgadest kahe hobuse külge, vihjates sellega moodusele, kuidas ta hukati tema usu pärast.

Tihti võib teda näha ka van-

givalvurina, kelle vöö vahele on asetatud võtmekimp. Siinjuures on tegemist nimelt selle legendiga, et ta oli Püha Laurentiuse valvuriks enne viimase hukkamist.

Palve, mis on omistatud Hippolytusele:

Kristus on üles tõusnud: kogu maailm allpool oleks justkui tühi;

Kristus on üles tõusnud: kurjuse inglid on langenud;

Kristus on üles tõusnud: Jumala inglid rõõmustavad;

Kristus on üles tõusnud: surnute hauad on tühjad;

Kristus on surnuist üles tõusnud, esimene magamaläinutest,

Au ja võim on Tema päralt igavesest ajast igavesti. Amen.

Isa Ain Peetrus

Kristlane ja äng

Üha sekulariseeruv maailmas on hirmul ja ängil psühholoogilise ja seeläbi inimese eluümbrust mõjutava nähtusena järjest suurenev osakaal.

Käesolevas kirjatükis on rõõm põgusalt refereerida ühe 20. sajandi tuntuma katoliikliku teoloogi, šveitslase Hans Urs von Balthasari (1905–1988) uurimust ängist, selle sügavamatest põhjus-

test ja avaldumisvormidest. Aluseks on võetud kirjestuse Ignatius Press 2000. aasta väljaanne „The Christian and Anxiety“. Algselt ilmus Balthasari uurimus 1952. aastal pealkirjaga „Der Christ und die Angst“.

Balthasari eesmärgiks oli interpreteerida ängi fenomeni kristlikust seisukohast, püüdes minna selle juurteni. Ta oli järeleandmatult ja teravalt vastu igasugusele tendentsile nõustuda või kaasa minna modernse aja morbiidsuse-

ga nii kultuuris kui mentaalsuses selle äärmuslikes vormides (36).

Võtnud lähtealuseks Pühakirja, kirjeldab Balthasar peamisi seaduspärasusi, mis määravad kristlikust vaatenurgast nähtuna ängi tähenduse ja selle piirid. Olles Jumala Sõna, annab Pühakiri meile kätte tõese normi, uurimaks inimese hinge ja vaimu. Nagu autor ütleb, võimaldab see vajaliku distantse modernse hinge palavikulistest küsimistest, modernismis sündinud dekadentlikust kul-

tuurist, aga ka sellistest äärmuses seisvatest kristlikest prohvetitest, kes ühelt poolt kuulutavad melan- hoolset spenglerlikku fatalismi ja teiselt poolt ei näe ajastu jahma- tust ning ängi, jutlustades mure- tult olukorrale mittevastavat teo- loogiat (35).

Balthasar nendib esimese pea- tüki alguses, et Jumala Sõna ei häbene ängi, nii nagu ta ei häbe- ne ka kannatust ja surma (39). Lõppude lõpuks on Jumala Sõna üheks funktsiooniks olla „südame meelsuse ja kaalutluste hindaja. Ja ükski loodu ei ole tema ees nähtamatu, vaid kõik on alasti ja paljastatud tema silma ees“ (Hb 4:12-13). Jumala Sõna näeb ängi kui midagi üldist, inimeksistent- sile iseloomulikku antust (Srk 40:1-7), seejuures me tunneme inimest ju ainult tema langenud olekus. Kellelgi pole iseenesest ja omal jõul eksistentsiaalsest kitsi- kusest pääsu. Äng saadab inimest päeva reaalsuses ja une ebareaal- suses (41).

Niisiis, ängi teoloogia vaatleb meile tuntud modernset ängi kui ainult ühte väljendust ilmutuses ilmsiks saanud inimeses peituvast alalisest ängist, mis ilmneb põlv- kondade viisi igas inimeses.

Vanas Testamendis leiame ängi, mida saab kirjeldada kui teadma- tust tuleviku suhtes, aga ka kui inimese piiratud tunnetamist. Seistakse küll Jahve valguses ja rõõmustatakse nendest ajalikest mööduvatest päevadest, aga kõik surmajärgne on hämaruses. „Sest elavad teavad, et nad peavad sure- ma, aga surnud ei tea enam mi-

dagi ja neil pole enam palka, sest mälestus neist ununeb“ (Kg 9:5) või „Valgus on magus, ja silmadele on hea päikest näha. Jah, kui ini- mene elab palju aastaid, siis tund- ku ta neist kõigist rõõmu; aga ta mõelgu ka pimeduse päevadele, sest neidki saab palju! Kõik, mis tuleb, on tühisus!“ (Kg 11:7-8). Selline elutunne puudutab Vanas Testamendis võrdselt nii Jumala poole pöördunuid kui Jumalast ära pöördunuid. Siiski, mees, kes on Jumala lepingule ustav, on küll vaenlaste tõttu kartusega silmitsi, aga palve Jumala poole päästab ta põrgu paeltest (Ps 55).

Balthasar kirjeldab Vana Tes- tamendi hea ja kurja mehe ju- malasuhteid ja erinevaid hirme, aga need jäävad tagaplaanile ja tähtsusetuks, võrreldes Lunas- taja enda ängistusega ristil. Siin ilmneb Vana ja Uue Lepingu än- gide erinevus ja ühtlasi väärtuste totaalne ümberhindamine. Üle- minekul Vanalt Lepingult Uuele toimus triumf, mida pole kunagi võimalik üleliia rohkelt kuuluta- da, ja see on see, et inimlik hirm oli täielikult ja lõplikult alistatud ja ületatud Kristuse poolt tema ülimas kannatuses ristil. Äng ja kartus oli ületatud ja pagendatud ühekorraga ja igaveseks. Ja seda mitte ainult juriidilises ja õigusli- kus mõttes, vaid neile, kes kuulu- vad Kristusele, ka ontoloogilises ja olemuslikus mõttes. Kui krist- lane omab usku ja elab usus, ei tarvitse ta enam karta (83).

Ent nagu raamatu eessõnas öeldakse, ei saa katoliiklik mõtleja toimida vaid sola scriptura'st (ai-

nult Pühakirjast) lähtudes. Baltha- sari kõigutamatuks veendumuseks oli, et teoloogia peab olema ühelt poolt ühendatud kontemplatiivse palveeluga ja teiselt poolt filosoofilise refleksiooni ja arutlusega. Nii lahkabki ta kolmandas peatü- kis ängi probleemi filosoofilisest vaatenurgast lähtudes, et paremi- ni puudutada tänapäeva inimest, et sõnastada ängi põhiolemust ka inimmoistusele kättesaadava spe- kulatiivse ratsionaalsuse najal.

Ilmutus tõi teravalt välja ängi kui inimliku (antropoloogilise) fe- nomeni. Uusaja filosoofia (Hegel, Kierkegaard, Heidegger, Sartre) näitas ängi kui inimelu fundamen- taalset mõõdet (119).

Kõige põhjalikumalt tegeles ängi teemaga taani teoloog Søren Kierkegaard (1813-1855). Tema läbitungiv analüüs oli perfektseks lähtekohaks ka psühhoanalüüsile ja eksistentsialistlikule filosoofiale, mis tolleaegsetest intellek- tuaalsetest seisukohtadest läh- tudes kaardistasid inimmoistuse sügavusi ja tegelesid psühhoteraa- pia ja eneseanalüüsiga (32). Mõ- lemad, nii psühholoogia kui eksis- tentsifilosoofia püüdsid vastavalt oma vahenditele ületada modern- se teadvuse ängistusi ja kriise. Ka kirik ja kristlus ühiskonna osana ei jäänud neist nähtustest puutuma- ta. Kristlusest väljaspool olijatelt sagesid süüdistavad hinnangud kristlusele kui mure- ja ängireli- gioonile (33).

Balthasar püüdis leida ilmutu- se ja uusaja filosoofia vahel kok- kupuutepunkti. Ta ei ülehinnanud filosoofiat, vaid hindas seda kui

inimliku mõistuse reflekteerimist konkreetse maailma seaduspärade üle. Nagu ilmutussündmus näitas, ei piirdu aga konkreetne loodus-maailm kunagi ainult iseendaga, vaid on alati alal hoitud ja läbis-tatud armust ja korraldatud ainsa üleloomuliku lõpu poole (115). Maailm liigub languse ja lunastuse vahel, puudutatud loomuomaselt mõlemast (116).

Imestus ja hämming, lootus ja hirm on lähestikused nähtused. Ammustest aegadest on lootust kirjeldatud kui „tulevast head, mida on raske, kuid võimalik kät-te saada“ ja hirmu või ängi kui „rasket tulevast kurja, mida ei ole kerge ära hoida“. Niisiis, usaldav lootus haarab endasse kogu sub-jektiivse püüdluse, samal ajal kui eemalviibiv äng lülitab subjektiiv-suse välja ja tekitab vaba ruumi, milles asjad ilmnevad oma objek-tiivsuses (119). Keskaegse hinge teadlikkus oma surematusest ja usaldus olemise vastu oli nii suur, et kahtlev äng lõpliku loodu vastu ei tulnud kõne allagi (122).

Ängi tekitab haigutav kuristik transtsendentsi ja reaalse võima-likkuse vahel (124). Igas tunne-tamise aktis peab mõistus lahti laskma eksisteerivast ja mõõtma end Olemisega (transtsenden-diga), mis tekitab kindlusetust, sest Olemine on haaramatu. Seal, kus tegelikkus on nii mõttetu ja nüri oma ilmnemises, samal ajal kui ideaalne seadus selle üle on nii ükskõikne ja ebaefektiiv-ne tegelikkuse suhtes, tajutakse-gi haigutavat lõhet eksistentsi ja Olemise vahel (128). See tekitab

ängistust. Ei saa öelda, et reaalsus üksi, isegi oma piiratuses põh-justab ängistust, küll aga põhjus-tab seda võrdlus Olemisega. Iga kogemine toimub paratamatult sellises võrdluses. Noor inime-ne, kes jätab selja taha lapsepõlve oma konkreetsete asjade maail-maga ning puutub kokku tajuva intellekti ja transtsendentsete kogemustega, kogeb esmakordselt erakordset pettumust maailma suhtes. Mida intellektuaalsem ja spirituaalsem ta on, seda suurem on pettumus (129). Tema ees ava-nev transtsentents tundub ahvat-levana ja kutsub kõikvõimalikesse vaimuseiklustesse, kuid ükskord saab ta ootamatult aru, et see tee ei vii millegi muu suunas kui ta-gasi konkreetse juurde ning on mõeldud just meie maailma asja-de paremaks tundmaõppimiseks. Samas on maailma asjad kaotanud oma absoluutsuse. Transtsendents on see, mis võimaldab mõtlemise abstraherumist ja selle kaudu ta-valiste asjade reaalsuse uuesti mõ-testamist. Abstraktsus toob kaasa teatud tontlikud piirjooned, mis tekitavad ängi (130).

Edasi räägib Balthasar lan-gusest, kus ta seob abstraktsuse komponendi mõtlemises pat-tulangemise teoloogilise tõega. Tühjus, mis meie teadvuses ava-neb ja mis põhjustab ängi, on taga-siviidav Looja puudumisele (134). Ühtlasi on see tühi koht paik, mil-le Jumal lõi algselt enese jaoks ja oli täitnud selle oma salapärase, siiski vaieldamatu kohalolekuga. Äng on seda tugevam, mida võõ-randunum ollakse Jumalast, eriti

kui jumalasuhet asendab mingi abstraktne suhe teisesusse (141). See, mis teeb ängi piinavaks, on teadlikkus fundamentaalsest va-lest, nihestatusest ja süüst ning tühjusest, milles peaks asuma Üks (142).

Kristus täitis Lunastajana selle tühjuse, kuid ta on seal kui mit-tetuntav täielikkus ja lõpetatus (143). Sellega on meil lõpuks pii-ritletud ja välja toodud kristlasele omane lõplik hoiak. See saab olla Jumala ilmutuse peale öeldud to-taalne JAH, mis on elavaks punk-tiks, kus usk, lootus ja armastus saavad üheks (143). Usk, lootus ja armastus peavad olema valmis riskeerivaks hüppeks, mis hülgab käsipuud ja kargud ning kind-lustatuse, sest Jumal on väärt, et kõik talle panustataks. Ent samas on seesama hüpe ka Jumala kingi-tus (145).

Sisenedes igavikust ajalikku, sai Inimese Poeg tunda ängis-tust, ja kõigega, mida ta oli, tegi ja kannatas, tõlkis Kristus midagi jumalikku ja haaramatut inim-likku keelde. Jumalaga toimunu sai teoks kadumise piiril kõikuva maailma lunastamiseks (146).

Kus kristlane riskib lahti öelda kõigest, ületab ta lõplikkuse. Võib isegi öelda, et andes möönduste-ta end Jumala käsutusse, ulatades end talle, saab ta usus, lootuses ja armastuses koguni ükskõikseks ängi olemasolu või ängi puudumi-se suhtes. Kõik see, mis kogemus-likult tundub usklikule ahistav ja hirmutav, on tegelikkuses sise-miselt laiendav. Kristlase vahetu tahteotsus, mis võtab selle eest

ka vastutuse, toob kindlustunde (147–148).

Balthasar lõpetab oma raamatu tõdemusega, et Jumal, kehastudes inimeseks, ei pakkunud inimesele mitte ainult nähtamatut armu selleks jaatavaks usuhüppeks, vaid rajas ka nähtava kiriku koos selle armuvahenditega (150). Kiriklik kristlus ei ole „ängireligioon“, mille all tavatsetakse mõelda ängi läbi tema nõuete ja hoiatuste ning kohmetust läbi riituste. Teisalt on kiriklik olemine kõige haavatavam ja kergelt rünnatavam inimese eksisteerimise viis, kõik kiriklik on juuksekarva laiuselt eemal

ängist. El-ütteleja, kes väldib usuriski, leiab usus ja Jumalas lõputu ängi objekti. Ei saa eitada, et toed ja käsipuud, mida kirik usklikule pakub ja mis saavad kommeteks, on alati ohus saada valesti mõistatud (151).

Olla kristlane kirikus nõuab vaprust ja see on kahtlemata vastand ängile. Seda nimetame ka meelekindluseks, mis on ühtlasi Jumala and (153). Kristlase vastuvõtlikkus, tema võime olla kaitsetu ja nõrk, saab kristlase meelekindluse olemuslikuks eelduseks. Õigupoolest, kus ristiinimese mure on suur, ilmneb Jumala vägi

seda puhtamalt (154). „Sulle piisab minu armust, sest nõtruses saab vägi täielikuks!“ ütleb Issand (2Kr 12:9).

Ja Balthasar lõpetab, öeldes, et ei ole midagi suurejoonelisemat kui Kristuse kannatus, isegi tema ängistus on ülev. Jumal ei keela kunagi oma omadusi nendele, kes on tema valguseks maailmas. Need sõnad peaksid suutma pakuda tänase päeva üha suureneva vaimse segaduse keskel tuge ja kinnitust igale ristiinimesele.

Urve Sagur

Küll homne päev muretseb ise enese eest!

Intervjuu nõukogu liikme Tiit Zeigeriga

Kas oled põline pealinlane? Milline oli Sinu lapsepõlv ja kooliaeg?

Olen, 1962. aastast alates. Lapsepõlv möödus Lillekülas. Meeldis väga suusatada ja sõita jalgrattaga. Mäletan, et iga ilmaga läksin õue mängima.

Kooliaeg algas 4. Keskkoolis, pärast põhikooli õppisin kutsekeskkoolis vedurijuhi abiks. Kuni armeeteenistusesni sõitsin diislerongidega (sel ajal kutsuti neid kapsaussideks rohelise värvi tõtu). See töö meeldis mulle.

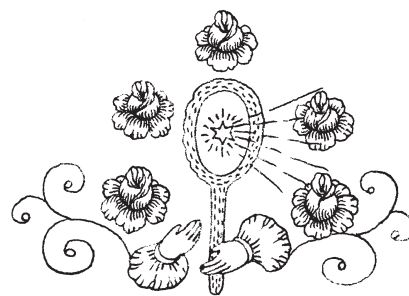
Mida Sa mäletad oma ristimispäevast, olid siis ju pea 9-aastane?

Mind ristis 26.12.1970. aastal õpetaja Edgar Hark. Mäletan

Kaarli kiriku tohutut suurust, põlvitamist altari ringil, ristimisvee piserdamist ja taga seisvaid vade-reid. Seljas oli ülikond ja helesinine kõrge kraega pallon. Pärast oli vist pidulik lõuna, mis sel ajal oli lapsele kõige tähtsam.

Kas Sinu esivanemad olid seotud Kaarli kogudusega? Millised olid Su kokkupuuted kirikuga?

Ema konfirmeeriti juunis 1957 Kaarlis ning isa ja ema abielu õnnistati novembris 1959. a. Vane-mad üldiselt kirikus ei käinud, küll on meeles, et jõuluõhtu jumalateenistus ei jäänud vist mitte ühelgi aastal vahele. Julgen arvata, et see on kestnud tänase päevani.

Kirik on mulle kogu aeg aukar-tust sisendanud. Mäletan lapsepõlvest kiriklikke matuseid. Isa võttis mind tuttavate ja lähedaste ärasaatmisele kaasa. Ta ei õpetanud mind kunagi surmast mööda vaatama. Kuigi räägitust palju ei mõistnud, istusin kirikus nagu pietist.

Kristliku abielu algusele 6.09.1991 andis õnnistuse sügavalt austatud õpetaja Mihkel Kukk, kes meie abielu laulatas. Muuseas, samal päeval tunnustas Nõukogude Liit iseseisvatena kolme Balti vabariiki.

Loomuliku jätkuna käisid ka 1988. aastal Kaarlis leeris. Mida mäletad oma leeriajast?

Töökaaslased alustasid leerikoolis õppimist ja kutsusid mind kaasa. Ühinesin nendega, toimusid korrapärased kooskäimised ja seejärel sooritasin käärkambris eksami. Leerikooli ja konfirmatsioonitalituse viis läbi meie armas piiskop Einar Soone 29.06.1988. aastal.

Millega on seotud Sinu igapäevatöö?

Töötan keemiakontsernis müügiesindajana. Olen seda tööd teinud 13 aastat. Vastutan oma teeninduspiirkonnas müügitulemuste eest, koolitan kliente, lahendan reklamatsioone, viin läbi kliendiüritusi, planeerin oma piirkonnas turundustegevusi, ühesõnaga – tüüpiline kommertsosakonna töö.

Õpid praegu Tartu Ülikooli usuteaduskonnas. Kui kaugel õpingud on? Kas ja kuidas mõjutavad need Sinu edaspidiseid tegemisi?

Asusin TÜsse usuteaduse erialale õppima 2008. aastal. Tänaise päevani olen suutnud püsida ettenähtud nominaal-õppekavas. Praegu-seks on jäänud sooritada veel neli viimast eksamit.

Lõputöö teemaks on „Kaarlikese lasteaia töötajate uskumuste ja väärtuste analüüs, organisatsiooniuurija Edgar H. Scheini mudeli järgi“. Miks valisin sellise teema? Olen alati kõrgelt hinnanud Kaarlikese lasteaia tegevusega edasi antavat kristlikku sõnumit. Lasteaed on üle elanud

majanduse jahtumised ja suutnud sellel ajal areneda. Tahan Signe ja lasteaia vahvate pedagoogide tööd tunnustada ja väärtustada. Teemaga soovin uurida, kuidas personali uskumused ja väärtused aitavad üheskoos kududa vaimset kangast, mis kindlustab kristliku kultuuri säilimise ja edasiantavuse järgmistele põlvetele. Kristluse põllu harimine nõuab alati meeskonnatööd, selliselt saab võimalikult hea tulemuse. Lõputöö loodan valmis saada aasta lõpuks.

Edaspidiste tegevuste kohta vastan kirjakohaga mäejutlusest Matteuse evangeeliumis (Mt 6: 33 jj): „Aga otsige esmalt Jumala riiki ja tema õigust, siis seda kõike antakse teile pealegi! Ärge siis hakake muretsema homse pärast, sest küll homme päev muretseb ise enese eest! Igale päevale piisab oma vaevast.“ Ja lisaks juurde tuleviku kohta: „Ma tean, Issand, et inimese tee ei olene temast enesest, ei ole ränduri käes juhtida oma sammu.“ (Jr 10:23)

Kasutan juhust, et tänada ja tunnustada Sulase toimetust, sest olen palju õppematerjali saanud just koguduse ajakirjast. Asjalikud artiklid Ain P. Leetmalt, Riho Saardilt, autentset materjali kirikuloo ja tuntud kirikuisade Gregorius Suure, Püha Athanasiose jpt kohta. Soovin palju Jumala õnnistust edasisteks ettevõtmisteks.

Kas töö, õppimise ja pere kõrvalt jääb aega ka hobideks?

Ausalt vastates, ei töö ega õppimise kõrvalt väga palju vaba aega ei leia. Suvel sõidame koos perega

jalgratastega ja käime matkara-dadel. Talvel on lemmiktegevus mäesuusatamine ja lumelauasõit.

Teed ja jõuad palju, Sul on ilmselt toetav perekond?

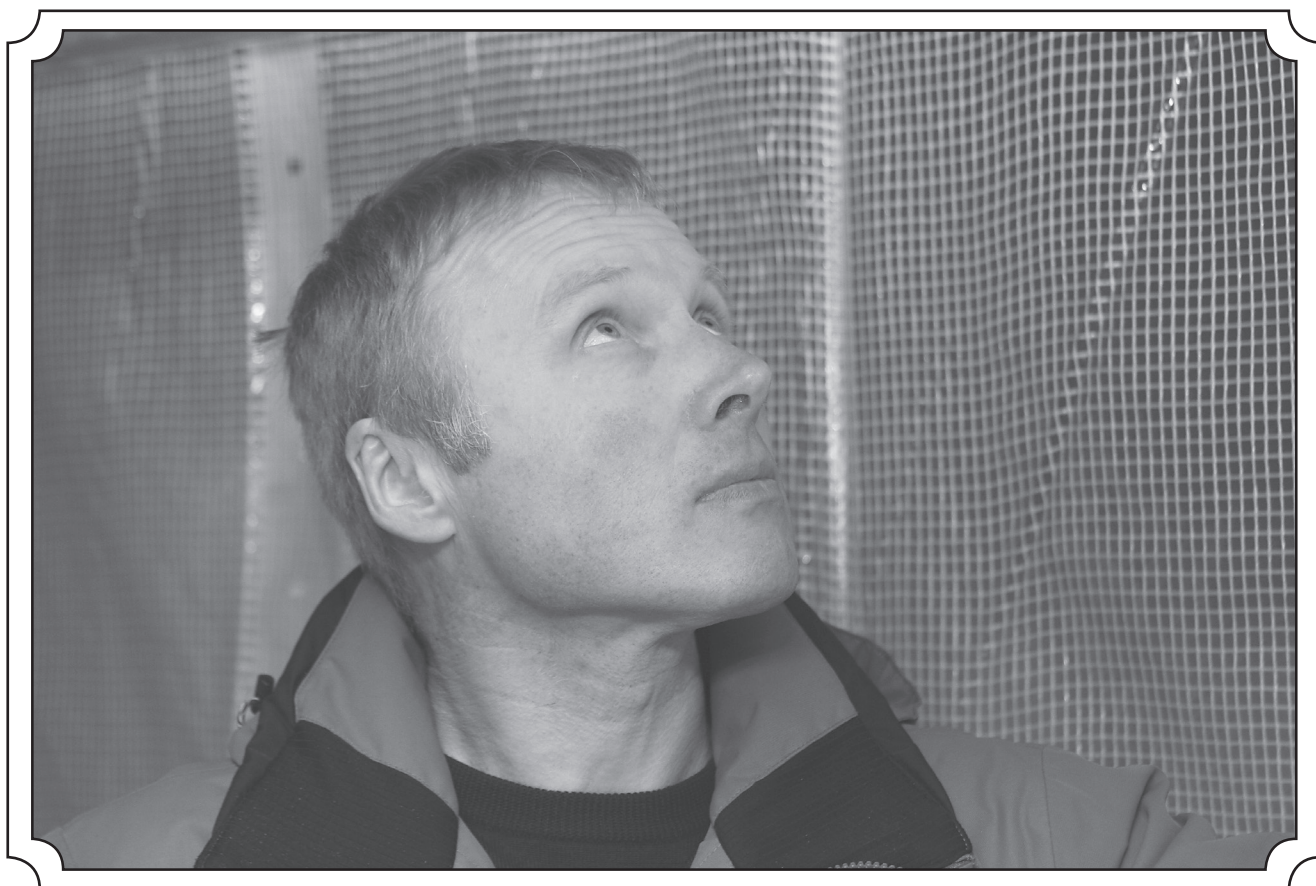
Jaa, pere on igati toetav ja mõistlik, ilma sellise suhtumiseta oleks õppimine töö kõrvalt võimatu. Poeg on kohusetundlik ja tubli ning abikaasa iseloomustamiseks ütleksin tsitaadi Karl Ristikivi romaanist: „Hea Jumal on mulle rohkem andnud, kui ma väärt oleksin. Kõike muud siin maailmas võib mõistuse ja kätega välja võidelda, aga kodukolde soojuse, selle pead saama kingituseks, seda pole võimalik tingida.“

Kuulud Kaarli koguduse nõukogusse; millistes töövaldkondades oled kaasa löönud?

Sellele küsimusele vastates pean küll silmad maha lööma, sest viimastel aastatel olen olnud passiivne pinginühkija. Annan aru, et kui ülesandeid on palju võetud, teed kõike poolikult. Aga see tähendab alati asjade ümbertegemist. Tänu praegusele elukutsele olen saanud natuke nõu anda kiriku remondi küsimustes. Kuulun ka lasteaia hoolekogusse, aga sealgi ei ole minust midagi sõltunud. Parem kui seda küsimust poleks küsitud! Aga ausalt vastates on nüüd südamele kohe kergem.

Millised on suuremad ülesanded, mida näed praegu Kaarli koguduse ees seismas?

Isiklikult arvan, et Kaarli on täpselt samasugune kogudus nagu ülejäänud Eestis. Ajad ei ole ker-

ged. Kindlasti ei tohiks kogudused omavahel konkureerida, vaid peaksid toetama neid, kellel on jõudu vähem. Kaarli koguduse aastaaruanne teeb igal aastal selgemaks tõsiasi, et noori aktiivseid koguduseliikmeid jääb üha vähemaks. Põhilised annetajad aastaaruande alusel on meie koguduse õrnem sugu, kes on tublisti üle keskea. Eeltoodule viidates arvan, et koguduse liikmete arvu vähenemise ja liikmete annetuste kaanemise tõttu ei tasu grandioos-seid projekte ellu viima hakata. Kahju, kui suurte hoonete ülalpidamiskulud ületavad planeeritava tulu. Toon kahetsusväärseid näited Inglismaalt, kus on müügis 4800 m² pindalaga St George'i koguduse kirik Manchesteris, St Cypriani koguduse kirik Liverpoolis ja veel

palju teisi suuri kirikuhooneid.

Avaldaksime lugupidamist ennekõike teenistusele ja kontserdile tulijate suhtes ja teeksime valmis maapealse remondi koos tualettidega. Lastetööd tunnustasin eespool, aga sooviksin, et koguduse noortetöö koduleht internetis võiks olla sama rikkalik, ka tegevuste poolest, kui seda on Kaarlikese leheküljel.

Missugune peaks Sinu meelest olema kiriku roll ühiskonnas?

Luterlik kirik on Kristust tunnistav kristlaste kogukond ja peab toetuma sellele, mida Jumal kõneleb inimesekssaanud Jeesuses Kristuses. Seda kinnitab Johannes evangelium: „Ja Sõna sai lihaks ja elas meie keskel, ja me nägime tema kirkust nagu Isast

Ainusündinu kirkust, täis armu ja tõde“ (Jh 1:14). Kirik peaks olema Jumala tahte „valjuhääldiks“ ning seda armu ja tõde maailmale kuulutama. Väga oluline on Jumala Sõnaga toetada koguduse liikmeid, nagu on kirjas 1Kr 1:19: „Ustav on Jumal, kelle poolt te olete kutsutud osadusse tema Poja Jeesuse Kristuse, meie Issandaga.“ Aga kuidas kuulutada evangeliumi kogudusest väljapoole nõnda, et tema sisu ei moonutata ega kärbita ja ta oleks mõistetav tänapäeva inimesele? Võib-olla on see igivana probleem ka tänapäeval teoloogias üks põhilisemaid.

*Tiit Zeigeriga vestelnud
Külli Saard*

Kaarli koguduse staažikaim muusikakollektiiv – segakoor – 60

Helilooja, organisti ja dirigendi Hella Tedderi (1921–2002) asutatud segakoor on jõudnud oma tegevuse 60. verstapostini.

14. veebruaril laulis Kaarli koguduse segakoor juubelisünnipäeva tähistades muusikaõhtu kontserdil ja 19. veebruaril jumalateenistusel oma kodukirikus. Neil esinemistel soovis koor pakkuda kuulajaile elamuslikku muusikat eesti ja välisheililoojate vaimulikust loomingust.

Meie kontserdi kaval motoks olev Evald Saagi mõttekäik “Vana-aja ristiinimesed rääkisid Jumalaga lauldes” oli saanud aluseks ka piiskop Einar Soone avasõnadele.

Ilmekust kavas olevaile koorilauludele lisasid solistid. Sopran Veera Taleši esituses kõlasid S. Rosa “Vado ben spesso” ja koos kooriga E. Pali “Veni Creator Spiritus”. Äрни Kiisküla esines S. Moringi lauluga “Sa, Issand, kuuled ju palveid” ja viiulisolist Meelis Vahar C. Saint-Saënsi palaga “Veeuputus” (Prelude le deluge). Koori juhatas Marika Kahar, kellel peagi täitumas 28 aastat meie koori ees ning keda on aktiivse kirikumuusikaalase tegevuse eest tunnustatud Valgetähe V klassi teenetemärgi ja EELK III järgu teeneteristiga. Organistiülesandeid ja gasid Kersti Petermann ja Marika Kahar.

Muusikaõhtu kontserdi lõpul paluti koorivanemal Mall Sumel tulla vastu võtma koorile antud EELK Kirikumuusika Liidu tänukirja.

Veebruarikuu heitlikud ilmad mängisid vingerpussi pühapäeval jumalateenistusel teenima pidanud õp Jaak Ausile, kes oli jäänud Nõval lumevangi. Teenistuse viisid läbi õp Kaisa Kirikal, Meelis Holsting ja Küllike Valk. Koor esitas 5 laulu. Mälestasime oma koori asutajat audirigent Hella Tedderit ja kõiki igavikku kutsutud koori lauljaid. Hindame kõrgelt H. Tedderi kui helilooja loodud vaimulikke laule, mis on jäädvustatud Eesti kirikukooride repertuaari. Nende hulka kuulub ka meie segakoori moto “Sull’ olgu au”, mis oli meie juubeliüritustel aukohal.

Tänukirja vastuvõtmisel sai kirikuliste aplausi osaliseks meie dirigent Marika Kahar, aga samuti laulnud Kaarli koguduse vanim koorikollektiiv.

Aastapäeva pidulik koosviibimine jätkus koguduse maja õppeklassis, kuhu olid koori tervitama tulnud ka koguduse teiste kooride esindused (kontsertkoor, Canorus, naiskoor), Vootele Hansen, Küllike Valk, koori veteranid, auliige Ene Üleoja ja Hella Tedderi tütar Ruth Soosaar.

Segakoori juubeliürituste krooniks sai sōsarkooride, kontsertkoori ja Canoruse, kingitus –

hiiglasuur tort, millel meie koori moto algus nootides ning rohkesti martsipanist lilli.

Koosviibimist alustas koorivanem Mall Sume lühiülevaatega koori koosseisust, east ja lähimeneviku tegemistest. Sellele järgnesid tänusõnad dirigent Marikale.

Oli sõnavõtte – lühikesi ja pikemaid meenutusi. Neist märkimisväärseim oli noorena segakooris laulnud Ene Üleoja meenutus koori algusaastaist, režiimist tulenevatest raskustest ja Hella Tedderi vaprustest neist üle olla. Meid innustas ja julgustas ta vaatama tulevikku lootuses, et koor laulaks ka oma 100. sünnipäeval.

Koori auliikmete (laulnud kooris 20 aastat ja enam) read täienesid kahe lauljaga, mille kinnituseks ulatas koorivanem Reet Oolupile ja Ain Kivise pale sellekohased tunnistused ja lilled. Meeles peeti ka kõige staažikamat lauljat Neeme Turi. Tänusõnad ja lilled said osaks koorivanemale Mall Sumele ning endistele ja praegustele aktivistidele Moonika Klaasile, Lea Nebukatile ja Virve Nukale.

Kus on lauljaid, seal on ka laulu. Lisaks motole, mida juhatasid Marika ja Ene Üleoja, kõlasid koosviibimisel Hella Tedderi “Saage vägevaks” ja Franz Schuberti “Püha”. Esines koori solist Anne Haljasorg.

Tehnikat ja ekraani kasutades

esitas Ülo Kess lühikokkuvõtte koori kroonikast. Seda infot täiendasid Ene Üleoja ja Magda Raudsepp.

Rikkalikult kaetud pidulaud pakkus heldelt oma ande.

Koori eesmärk on jätkuvalt lauluga teenida oma Loojat, kogudust, maad ja kodu. Jumal, oh õnnista!

Virve-Aino Nuka

Alljärgnevalt see, mis jäi Tiiu Pikkuri fotokaamera haardesse.

Jumalateenistusel laulmas

Seniorid: Naima Pomerants, Helga Sark, Asta Hammas

Välja toodi ka ajalooline koorilipp (aastast 1933)

Vasakult: Ruth Soosaar, Ene Üleoja, Ella Kaasik

Jumalateenistusel oli külalisorganistiks Kersti Petermann

Segakoori vanem Mall Sume ja koorijuht Marika Kahar

Mitmekülgsest andekas Lea Gabral

Meie lugejad on kirikukontserte külastades kindlasti kohtunud Lea Gabrali heliloominguga, ta teoseid on kõlanud aga ka näiteks Tallinna orelifestivalil. Olles 1970. aastal pianistina lõpetanud Tallinna Konservatooriumi, on ta samast ajast töötanud klaveripedagoogi ja kontsertmeistrina Tallinna Balletikoolis. Mitmekülgsest andeka inimesena on ta nii mõneski kooris ja ansamblis olnud hinnatud sopran, viimastel aastatel on ilmunud noodid ja CD-d ta soolo- ja koorilaulude ning klaveripaladega, kusjuures ka suur osa laulutekste on ta enda loodud. Seekordses usutluses keskendumegi peasjalikult ta loomingule, küsimustele vastab Lea Gabral.

Millal hakkasid loominguga – nii muusika kui luulega – tegelema?

Luuletusi ja klaveripalu sepitse sin ma juba väiksena, kuid tõsisemalt proovisin „kätt“ 1997. aastal. Mäletan oma esimese koorilaulu sündi nii täpselt seetõttu, et just sel aastal juhtus mu emaga ränk õnnetus ja võõrasisa lahkus siit ilmast. Dona nobis pacem. See, et Kaarli kontserdikoori dirigendid Ene Üleoja ja Piret Aidulo mu loomingut koori repertuaari võtsid, andis loomingujulgust juurde. Klaveripalu olen kirjutanud algselt oma õpilastele balletikoo-

lis – nad on väga musikaalsed lapsed. Oma lauludele kirjutan üsna sageli ise tekstid, samas mu heal sõbral luuletaja Aino Saadikul on ka rohkesti hingelisi ja mind inspireerivaid luuletusi, nii et kasutan tihti ka tema tekste. Kuid eriti kaunikõlalised on ladinakeelsed tekstid, olen palju kirjutanud Ave Maria palve- ja ülistuslaule, aga ka näiteks „Pater Noster“, „Dona Nobis“, „Kyrie“, „Gloria“, „Sanctus“, „Agnus Dei“, „O Domine Jesu Christe“, „Laudate Dominum“ ning muusika psalmidele 102, 104 ja 129/130. Vaimulikud tekstid on mitmeplaani- lised, need tõstavad üles üha uusi ja uusi küsimusi, kuid annavad samas ka justkui märkamatu- lalt vastuseid. Kui ma Tallinna Muusikakeskkoolis õppisin, siis olid peale muusikatundide mulle ühed armsamad Maret Sarve keele- ja kirjandustunnid. Nii et luule ja muusika ongi mu hinges ikka käsikäes käinud.

Mis on Sind enim inspireerinud?

Mind huvitab kõik, mida näen ja kogeen, nii et mind inspireerib kirjutama selle maailma ilu, seosed kõiges ja kõigega, kui üldisemalt väljenduda. Elus on muidugi palju miks'e, kui ühed miks'id kaovad, tulevad teised asemele. Loomingus sõltubki kõik sellest, millises eluhetkes ise oma elu küsimustega parajasti olen. Aga muidugi – loodus on piiritu ideedeallikas. Meie pere maakodu

asub Vigala jõe ääres Jõeäärse külas, mida on esmamainitud 1390. aastal. Olen toimetanud sealkandis juba peaaegu 40 aastat, igast aastast koguni veerandi jagu, nii et sealses külas ja metsade keskel on justkui mu teine elu. Kirjutasin oma külale ka laulu. Me maakodu aeda ehib arvatavasti enam kui saja-aastane kaheharuline vägev pärn, mille oksad kaarduvad ümberringi maani ja moodustavad ehtsa kõlakoja, mis juulis mattub õitemerre. Ja siis me pärn laulab, sest õiteilust lendlevad osa saama kõik ümbruskonna sumisejad. Selle panin oma laulu „Üks vana pärn“, mis on näiteks CD-l „Ma leian Sind lilles“. „Oota veel viivu“ tuli tekstina ühest imelise rõõmutantsuga kihulasteparvest, mida ma õhtuvalguses jälgisin. Sügise meeleoludest on kantud laulud „Kui tuul vaid paitab kuivand kõrt“ ja „Ma kõnnin metsas vaarikate radu“. Aino Saadiku imeliste sõnadele kirjutasin „Me unistused tärkavad kui pungad“, „Ma lendan üle unistuste järve“ või siis „Kui aeg voolab tasa“. Kui kirjutasin f-moll klaveriprelüüdi, toimus Londonis kurb sündmus, nii et ahastavad kirikukellad jäid lõpetama ka minu prelüüdi. Kui ma ei saa mingil põhjusel uut melodiat kohe üles kirjutada, siis varsti see kaob. Tulevad teised viisid ja uued mõtted. Mulle meeldib vihmasadu ja pilvevines ilm, õitsvad kas- tanid, sumesoe august ja ainult

Eestimaa õhtutele omane valgus. Olen kirjutanud ka palju jõululaule nii nais- kui ka segakoorile. Arvan, et kõik halb, mis me ellu tuleb, on õppimata õppetükk siin ilmas, aga hea – juba õpitud!

Milline ajastu on Sind muusikaliselt kõige rohkem mõjutanud?

Ma ei ole originaalne, kui ütlen, et mulle meeldib hea professionaalne muusika. See võib olla eri ajastutest ja žanritest. Olen laulnud nii estraadi, poppi, rahvalaule ja nende seadeid, džässi kui ka klassikat. Ja kõik see on mulle südamelähedane.

Su heliloomingut on nootidena välja andnud nii EELK Kirikumuusika Liit kui ka Eesti–Saksa muusikakirjastus edition 49, nii et küllap on Sul raske vastata küsimusele, kes on Su loomingu esitanud?

Jah, tõepoolest, edition 49 väljaandel on ilmunud „Prelüüdid“ ja „Klaveripalad lastele“ (I–III, 2009), Kirikumuusika Liidu väljaandel näiteks „6 Ave Mariat“ sopranile ja tenorile (2006), „9 prelüüdi klaverile 2002–2004“, korduvalt „Gloria“ (2002, 2006, 2009) ja „Kaarli missa“ (1999, 2002, 2006), nais- ja segakoorilaule, jõululaule jne. Nii et küllap tõesti esitajaid on, aga täpselt kõike ma muidugi ei tea. Mu laule on eri dirigentide juhatusel sageli esitanud Kaarli koguduse kontsertkoor, naiskoor (mida juhatab Marika Kahar) ja oktett „Vexilla Regis“ (mida juhatab Piret Aidulo), aga ka näiteks Viljandi Jaani koguduse ansambel, Püha Vaimu koguduse kammerkoor „Crede“,

Eesti Maaülikooli kammerkoor „Camerata Universitatis“, Laiuse kammerkoor, Tallinna Kammerkoor, Võru segakoor „Hilaro“. Oma soololaule olen ise laulnud ja pianistina saatnud ning esinenud nii Eestis kui ka Soomes. Olen väga tänulik Kaarli kogudusele ja Piret Aidulole, kelle eestvõttel korraldati läinud aasta 6. detsembril mu autorikontsert. Pianist Olga Tambre esituses kõlasid seal „Tuulekella hällilaul“, „Hommikutäht“ ja „Väike merineitsi“; „Vexilla Regis“ esitas minu tekstidele loodud „On kõigil meil oma salasoo“, „Kui saabunud jõulud“, „On taevas tähti ju tuhandeid“ ja „On vaikne jõuluõ“ ning „Franciscuse palve“. Duetis tenor Endrik Üksväravaga esitasin seal kavas Aino Saadiku sõnadele loodud laulud „Maa täis on imelisi värve“, „Päiksekiir ta tõi“ ja „Hea taevane Isa“, minu tekstile valminud „Hällilaulu“ ning sagedasti kontserdikavades esinevad „Sanctus“ ja „Ave Maria“. Piret Aidulo juhatusel kõlasid kontsertkoori esituses „Gloria“, Psalm 129/130 (De profundis), „Jõulutunne“, „Ma palusin inglit“, „Halleluuja“ ja „Koduarm“. Nii et veel kord – tänu kogudusele ja muusikuile!

Sa oled Püha Vaimu koguduse liige, kuid mida soovid esile tuua koostööst Kaarli kogudusega?

Eelkõige on koorilaul see, mis mind Kaarli kogudusega ühendab. Olen läbi elu laulnud nii mitmekooris ja ansamblis. Kõigepealt Tallinna Polütehnilise Instituudi naiskooris, siis vägagi mitme-

külgse repertuaariga ansamblis „Collage“, seejärel Tallinna Kammerkooris (omal ajal komeedina esile kerkinud Eesti parimaid koore!), Tallinna Püha Vaimu koguduse kammerkooris „Crede“ ja Kaarli koguduse kontsertkooris. Tulin Kaarli kontsertkoori Ene Üleoja talendi austajana ja leidsin, et see oli just nimelt see kogemus, mida väga tahtsin oma ellu! Koori dirigendid on olnud veel Piret Aidulo, Heli Jürgenson ja Mikk Üleoja. Repertuaar on olnud nõudlik ja koori tase kõrge. Arvan koguni, et on vähe neid koore, kes sellisel tasemel suudavad noodist laulda. Kooril on läinud suurepäraselt mitmel rahvusvahelisel konkursil, mis on lauljaid igati innustanud. Ja näiteks see töö, mida Mikk Üleoja tegi Cyrillus Kreegi laulude ettevalmistusega, avas mulle nagu teise maailma. Kuulakem koori CD-d „Ma tulen taevast ülevalt“, millel on Kreegi, Bachi ja Buxtehude helitöid ning mis ilmus 2005. aasta jõuludeks! Siis veel eriline kogemus, mida sain 14. sajandi prantsuse helilooja ja õukonnamuusiku Guillaume de Machaut' ülikeerulise 4-häälses missa ettekandest! Vaimuliku teksti ja muusika tunnetus – see on Kaarli kontsertkoori eriline omadus ja tugevus! Pühendasin kontserdikoorige 1999. aastal oma „Kaarli missa“ tenorile, segakoorile ja orelile, mis on tervikuna ka üks kord ette kantud (juhatas Piret Aidulo, orelil Kadri Ploompuu), kuid üksikuid osi on lauldud sagedasti.

Jutusta meile oma perest ja kodust ning millised olid Sinu lapsepõlvesuundumused ja huvid?

Mu ema Helvi Johanson (1918–2005) ja isa skulptor Kalju Reitel (1921–2004) abiellusid 1941. aastal, mina sündisin 1946. Kuna mu ema pere suvitas Aegviidus ja isa oli Aegviidu poiss, siis sealse kauni looduse keskel nad kohtusidki. Mu ema innustas isa minema õppima Tallinna Kujutava ja Rakenduskunsti Kooli, nii ta tegigi. Olin kahene, kui vanemate eluteed läksid lahku, 1950. aastal saadeti mu isa alusetu poliitilise süüdistuse põhjal Vorkuta vangilaagrisse. Mu emapoolne vanaema Aleksandra Lassmann (1896–1984) oli pärit Laiuselt, oma ilusa lauluhäälega – metsosopran – oli ta hinnatud solist sealses kirikus. Olen nüüd end selle paigaga kaunil Vooremaal tihedamini sidunud. Nimelt toimuvad sealses Adami talus igasuvised suguvõsa kokkutulekud, kirjutasin ka Lassmannide suguvõsa laulu. Mitmel korral olen osa võtnud Kuremaal läbi viidud laulukonkurssidest, ühest mu võiduloost sai koguni Vooremaa hümn. 2011. aastal kirjutasin koorikonkursile tellimusloona „Mu tee viis üles Voorele“, olen ka Laiuse kiriku üritustest osa võtnud ja seal esinenud. Mu emapoolne vanaisa Leopold Johannes Johanson (1888–1942) oli Asutava Kogu (1919–1920), Riigikogu (1920–1934) ja Riigivolikogu (1938–1940) liige, eri valitsustes töö-, hoolekande- ja haridusminister ning teedeminister. Kuigi

1941. aastal pere küüditati, pääses mu ema imekombel. Ta õppis Tartus õigusteadust. Vanaisa suri Sverdlovski oblastis Sosva vangilaagris 1942. aastal. Oma vanaisa olengi näinud ainult unenägudes. Väljasaatmise oht oli sõjajärgsetel aastatel lausa pidev ja olin minagi varakult kõigest teadlik, kuid alatisele hirmule vaatamata oli mu lapsepõlv siiski ilus tänu emale. Ema oli õppinud viiulit ja mängis Kommertsgümnaasiumi orkestris vioolat. Muusika oli me peres olulisel kohal. Ema käis palju kontsertidel ja nii ka mina. Me elasime Pelgulinna ilusas majadegrupis, mille oli 1920-ndatel loonud „Oma Kolde“ arhitekt Johannes Pikkov. Sealses väikeses armsas ühiskonnas tundsi me kõiki. Minu hoidja oli Helene Lahe, Kroonlinnas näitlejana töötanud imeline daam, kes aga sõja järel jäi üksikuks – ta mees sai 25+5 ja oli Siberis, poeg põgenes Austriasse. Sügava jälje jättis minu lapsehinge üks Saksa trofeefilm Schubertist, mille kaunis ja kurb lõpp on mul meeles tänini. Pärast seda ma lausa nõudsin, et tahan õppida klaverit. Saingi klaveri ja läksin õppima Narva mnt muusikakooli. Esimene armas õpetaja oli Imbi Kull, siis võttis Ülev Saare mind oma klaveriklassi. Tema juures olid huvitavad tunnid, sest ta rääkis kõigest – elust, muusikast, kunstist, kirjandusest ... Ta pani mind meeletult tööle ja 6. klassis mängisin juba päris raskeid asju nagu Chopini „Revolutsiooniline etüüd“ c-moll. Harrastasin lapsena mitmeid tegevusi – võtsin

laulutunde Salme Lauren-Vaagi juures, õppisin balletti, tegin rahvatantsu Niina Raadiku ja steppantantsu Eesti-aegse meistri Weberi juhendamisel, käisin kergejõustiku trennis. Aga siis tuli aeg tegevustes valida, see oli muidugi seoses Tallinna Muusikakeskkooli minekuga. Mul õnnestus nii muusikakeskkoolis kui ka konservatooriumis õppida Lilian Semperi klaveriklassis ning ma olin lausa lummatud oma noorest, kaunist ja päikselisest õpetajast! Konservatooriumi lõpetamise järel töötan ma 1970. aastast tänaseni klaveripedagoogi ja kontsertmeistrina Tallinna Balletikoolis. Laulmises on mind aidanud suurte kogemuste ja vaimustava lavakarjääriga metsosopran Urve Tauts. Mul on üks väike unistus – laulda kunagi barokki!

Tean, et Sinu elus on toimunud imeline sündmus. Jutusta sellest.

Jah. Oli päikseline laupäevahommik. Tulin Toompealt alla ja kui vaid paar trepiastet lahutas mind Vabaduse väljakust, silmasin minu suunas liikuvat läbipaistvat kaarikautot, milles seisis valgeis rõivais mees. Auto valmistus Raekoja poole keerama. Olles minuga kohakuti, tõstis mees käe ja õnnistas mind ristimärgiga. See valgeis rõivais mees oli paavst Johannes Paulus II. Seisin lummatult. Ei suutnud isegi kätt tõsta, et teda tänada ja tervitada. Auto keeras vasakule ja läinud nad olidki. Saatsin teda tänuliku pilguga. Milline juhus! Ei, julgen mõelda siiski, et juhuseid pole olemas.

Lea Gabrali heliloomingu põhiosa moodustavad soolo- ja koorilaulud ning klaverimuusika, viimastel aastatel on valminud ka mõned orelipalad. Nimetatud väikevormide seast tulevad arendatud kooriteostena esile „Gloria“ ja „Kaarli missa“. Väljenduslaadilt on ta romantik, mis avaldub nii kujundipeenelt voolitud meloodias kui ka värvideküllases harmooniakäsitluses. Tundub, et valdavalt eelistab ta mažoorset laadi, kuid olulise värvingu jätab seejuures siiski mingi tabamatu ja karge nukrusenoot, mis on läbivalt iseloomulik eelkõige ta klaveripalade loodus- ja meeleolupiltidele, aga ka soololauludele. Vaimulikus loomingu eelistab ta hääle liikumises läbipaistvat polüfoonilist faktuuri või seisundilist mediteerivat laadi. Suureks väärtuseks pean ma seda, et ilma häbenemata toetub ta tonaalsusele, mis on tänapäevaste helivigurduste ajastul lausa haruldus. Ta kompositsioonides võime kohata nii vabalt voolavat improvisatsioonilisust kui ka mõnele kõnekale motiivile üles ehitatud korrapäraste muusikaliste lausetega vormi.

Oma helitööde eest on Lea Gabral pälvinud mitmeid preemiaid: 2000. aastal Vooremaa laulukonkursil I (laul „Vooremaa“) ja III koha („Maa, mille süda on laulus“), 2003. aastal Tallinna jõululaulude konkursil III koha („Väike kuusepuu“), 2005. aastal muinasjutulise muusika konkursil I koha (vokaliis „Väike merineitsi“).

Tal on ilmunud kolm autoriplaati: „Ave Maria“ (2005), „Lävel“ (2009) ja „Ma leian Sind lilles“

(2009). Koostöös ansambliga „Vexilla Regis“ ja kammerkooriga „Crede“ ilmus jõululaulude plaat „Sa südames nüüd pane kõik küünlad põlema“ (2000) ning Aino Saadiku luulele (loeb Iivi Lepik) „Mälumaastikul õitsevad meelespead“ (2006). Head koostööpartnerid on salvestuste alal olnud Eesti Rahvusringhäälingu helirežissöör Mati Brauer ja helirežissöör Roland Rand.

Küsitles ja koostas muusikateadlane

Ene Pilliroog

Suure nädala sündmustest

Suurel reedel, 6. aprillil toimus Tallinnas iga-aastane Jeesuse ristitee rännak, mis kulges läbi mitme kiriku. Ristitee algas Tallinna Jaani kirikust, edasi läbis protsessioon Kaarli kiriku, siis Nelipühi kiriku, sealt edasi Tallinna Toomkiriku ja tänavuse aasta ristitee lõp-

pes Rootsi-Mihkli kirikus. Sellega meenutati Jeesuse kannatust ja ristisurma ning rännaku ajal mõtiskleti inimliku kannatuse üle. Osalejaid oli 500 ümber.

Vaikse laupäeva õhtul toimusid meie kiriku keldris munavärvimise talgud. Värvisime mune nii

endale kui ka koguduse ühise ülestõusmispühade tähistamise tarbeks. Meid oli kohal päris parajalt, saime värvida mune nii tavapäraste vahenditega: sibula-

Muna värvimise talgud kiriku keldriruumides

detud aeg oli õnnistusrikas. Ülestõusmispühade rõõmust said osa nii koguduse noored kui vanad.

Tundsime ennast kui tõeline kogudusepere – kirikuaasta kõige olulisemad pühad said veedetud ühises osaduses.

Mari-Ann Oviir

Pühalt Maalt toodud mõtteid

Miks üldse minna Pühale Maale, selgub võib-olla alles seal või koguni alles tagasi koju jõudnuna. Enne on reisisihid nagu ikka. Reisiplaanide tegija ütleb endale: tahan kogeda kauget maad, millest olen seni ainult kuulnud, lugenud ja pilte näinud; tahan seda oma eluhetke tähistada millegi eriliselt meelde jääva ja väarikaga; tahan pääseda eemale kõigest, puhata ja huvitavalt aega viita... Ükski neist sihtidest ei jää saavutamata, kuid lõpuks selgub, et tegelik eesmärk oli hoopis miski muu.

Enne Iisraeli pinnale astumist on see küllap paljude ettekuju-

tuses üks väga suur maa. Kohale jõudes selgub, et Püha Maa on tegelikult Eestist poole väiksem. Vahemere rannalt Tel Avivist põiki läbi Iisraeli Jordani jõeni on sadakond kilomeetrit, põhjast Naatsaretist Jeruusalemma sama pikk tee kui Tallinnast Tartusse. Kuid ühegi maa suurus ei seisne ruutkilomeetrites, vaid selles, kui sageli see inimese peast läbi käib. Me loeme Pühast Maast ju – kes iga päev, kes iga nädal – Piiblist. Ajakirjandus ja telepilt mainivad seda peaaegu sama tihti. Vaimsel maakaardil on Iisrael maailma suurimaid riike.

Siinne loodus ei meenuta Eestit. Päev kestab 12 tundi, öö samuti, ja nii aasta ringi. Kevadisel

koored, kaselehed, lõngajupid, tangud, kohvioad jne, aga ka tänapäevaste kleepsude ja muude toredate ning kirkate värvidega. Munavärvimine päädis ühise missaga ülestõusmispühade öösel kirikus.

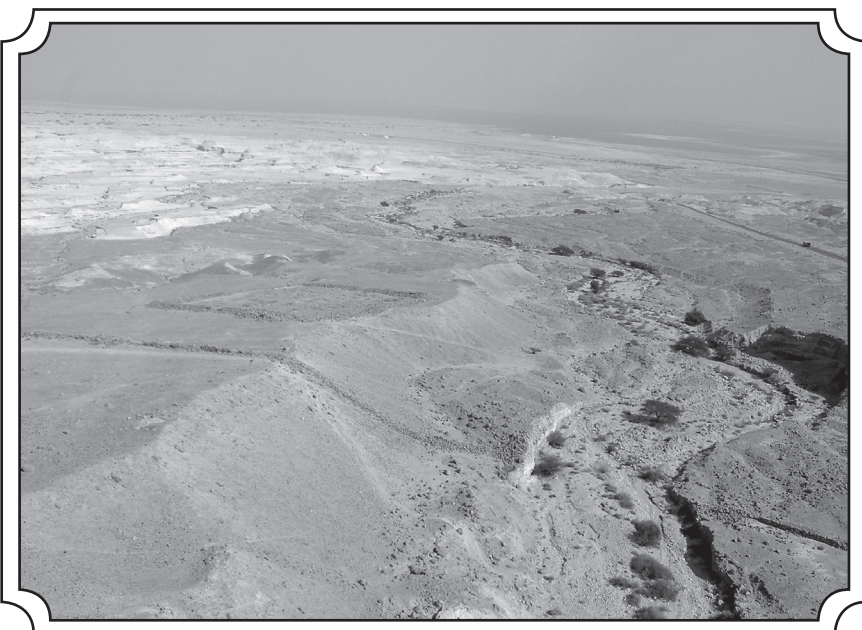
Pühad algasid missaga. Peale missat katsime kiriku tagaosas laua kirikuliste toodud hea ja paremaga. Koguduse liikmetel oli võimalus üksteisega mune koksida ja teed juua ning pärast kehakinnitamist ka vanade eestlaste pühadekombe kohaselt mune veeretada ja ühiselt laulda. Koosvee-

Iisraeli-reisil on kindlasti rohkem värsket rohelist, kuid õieilu jätkub ka sügisese ränduri rõõmuks. Enamasti aga avaneb bussiaknast vaade kollakatele liivakiviküngastele või kiviklibusele kõrbele. Kus ei ole liiga kuiv, on maa ja taeva vahel ka rohelist värvi – hallikamat oliivisaludes ja tumedamat palmiistandustes, eredate laikudena värskelt tärganud orasepõldudel. Granaadipuude lehestikus punetab viimaseid õunu ja datlipalmidelt kooldub raskeid kollaseid kobaraid. Iisraeli elupuul on seitsmest viljast viis puuviljad (viigi- ja viinamarjasaak oli novembris juba koristatud), kaks teraviljad – nisu ja oder. Ilma kunstliku niisutusest on nende viljelemine võimalik

ainult oasides. Sellest hoolimata toidab kohalik põllumajandus ära 7,8-miljonilise rahva ja veab saadusi väljagi.

Suvel on seal liiga kuum, et päeval üldse väljas liikuda. Talvel pole vaja varjuda päikese, vaid hoopis vihma eest. Jeruusalemm kattub mõnel talvel ka lumega, nagu tänavugi juhtus. Maa nelja mere vahel – Vahemeri, Punane meri, Surnumeri ja Galilea – nii ütlevad iisraellased. Kaks viimast on tegelikult järved. Galilea ehk Geneetsareti järv on Peipsist 15 korda väiksem. Astudes leebe novembripäikese all selle soojadesse lainetes ja vaadates sinerdavasse sumusse mähkunud kaldakõrgendikke neile laiali pillatud kirikute ja kabelitega, külade ja linnadega, ei olegi vaja liiga elavat fantaasiat kujutlemaks, mida võis näha samas abajas seisnu 2000 aastat tagasi. Järvel seilavatest paatidest on kuulda muusikat, selja taga kerkib kungas, mille järgi õndsaskiitmiste jutlust mäejutluseks nimetatakse, natuke maad edasi on puude vilus Tabgha (Seitsme allika) klooster Leivamurdmise kirikuga ning lühikese jalgsimatka kaugusele jääb Kapernaum, viie apostli kodulinn, kus Jeesus tervendas haigeid ja õpetas rahvast lähedalt ja kaugelt. Kusagil siin lausus Rooma sõjapealik: ma ei ole seda väärt, et sa tuled mu juurde, ütle vaid üksainus sõna... Kõik need sõnad ja lood Piibli lehekülgedelt saavad siin äkki silmaga nähtavaks ja käega katsutavaks reaalsuseks.

Tänapäeva Iisrael on miljöolt

Vaade Masada kindlusest Surnumere poole

Shrine of Book, Kirjutatud Sõna Tempel

ida ja lääne segu, kuid mitte sulam. Hommikumaine ja õhtumaine eksisteerivad kõrvuti nii asjades kui inimestes. Arheoloogid toovad siin maapõuest välja jälgi, mis ulatuvad tuhandete aastate sügavusele inimkonna ajalukku. Oaasilinn „Löhnä“ Jeeriko on maailma vanim pidevalt asustatud linn. Lahtikaevatud müüridest on näha, kui kindlaks muistsed ini-

mesed oma linna tahtsid ehitada ja mis aeg nendega teeb. Kümme-konna meetri sügavusele ulatuva kaevandi servalt pilku üles tõstes avaneb vaade Kristuse kiusamise mäele. Tollest ajast on Iisraelis rohkem mälestisi. Antiikne Rooma on näha nii Kapernauma süngoois kui Masada kindluse seinamaalingutes. Varajase kristluse aegade hindamatut mälestist – Sur-

Paadisõit Galilea järvel

pühade paikade säilimine on ime. Nii roomlased kui araablased on pühapaiku tähistanud jumalakodasid hävitanud või neid oma jumalatele „üle andnud“. Kolgata mäelegi rajasid roomlased jumalanna Artemise templi ja Petlemma Sünnikirik on moslemite hävitustööst pääsenud vaid seetõttu, et selle sissepääsu kohal on kujutatud hommikumaa tarku araabiapärases rõivastuses.

Piibli aegade autentsete mälestiste otsijad, kes tahaksid midagi oma silmaga näha ja käega katsuda, juhatatakse Pühal Maal pühapaikade ja reliikviade juurde. Palju kive on siin maal palverändurite kätest siidsile-daks lihvitud. Ent mis on nende pühaduste sisu? Kristus ei püstitanud monumente ega templeid. Ta kõndis mööda oma aja argist maad, mis pärast teda kattus aastasade kultuurikihtidega. Kui kirkastamismäel Ta-boril jüngrid ettepaneku tegid sinna telk püstitada, keeldus ta sellestki. Tema jäljed säilisid evangelistide ja apostlite kirjutistes, kõnedes, tema õpetust kuulanud ja imetegusid tunnistanud inimeste mälus. Pühal Maal on hämmastavalt lihtne neid jälgi avastada, sest need jäävad hommikupoolse või õhtupoolse ajaga kõnnitava vahemaa piiresse. Maamärgid on paigas, jääb ainult vaadata neid 2000 aasta taguse inimese silmadega. Nähes arvutuid pühakodasid nende kohal, võib esialgselt tekkida pisut pettunud tunne, et püha pind on läbitun-gimatult kaetud inimeste tehtud tähistega. Siis aga jõuab teadvusse tõdemus, et need tähised on miljonite usklite kiitusohver hingealtaril süttinud tule eest. Püha Maad külastades kohtab iga päev tuhandeid inimesi igast ilmakaarest, pea kõigist rassidest ja rahvustest. Väga paljud tulevad siia, et pühades paikades laulu ja palvega teenida. Siin kõndides kulged otsekui ühest palvusest või missast teise ja korraga saad aru, et see ongi palverännak. Siis saadki teada, milleks õieti Pühale Maale tulid.

Jeruusalemm on muidugi selle rännaku peasiht kõigi seal paiknevate suure nädala sündmusi meenutavate mälestusmärkidega. Linnamelust ja turukärast lahtirebimine polegi nii lihtne, kuid palvemeelde süüvimi-seks hädavajalik. Jeruusalemmas on väga palju väiksemaid ja suuremaid pühamuid ja tegelikult on lootusetu neid kõiki korraga, ühe rännaku jooksul kogeda. Kuid kui jõuad tajumuseni, et siin ongi uskliku maailma keskpunkt, rahuneb meel ja vabaneb kärsitusest. Väike saab suureks ja vastupidi. Peamine on suundumus ja side. Mida see toob kaasa edasises elus, selgub nagunii kunagi hiljem.

Salme Rannu, rändaja